

ÜMBERKORRALDUSTE JA SÜGAVA KRIISI PERIOOD ETV-S: 1998 – 2000 I POOL

1998

- Rummo, Paul-Eerik. *Mis pilt ikkagi paistab*. Postimees, 25.05.
- Sookruus, Peeter. *Pildi näitamine Rummo moodi*. Postimees, 27.05.
- Rummo, Paul-Eerik. *Avaliku ringhäälingu sõltumatus*. Postimees, 15.07.
- Rummo, Paul-Eerik. *Riigist ja ringhäälingust*. Postimees, 20.07.
- Šein, Hagi. *Meediatarbimisühiskonnast meediaoskuse ühiskonda*. Postimees: Kultuurileht, 1.09.
- Šein, Hagi. *Ringhäälingu valik: rahvas või publik*. Eesti Päevaleht, 12.09.
- Ibrus, Indrek. *Rahvusriik infoühiskonna vastu*. Eesti Päevaleht, 13.09.

1999

- Ivanov, Pavel. *Meedia vajab riigimeheliikkust*. Postimees, 4.05.
- Šein, Hagi. *Television muutuste palavikus*. Eesti Päevaleht, 05.05.
- Rummo, Paul-Eerik. *Mida teha Eesti Televisiooniga*. Postimees, 07.05.
- Šein, Hagi. *Reklaam jäägu ETV-st eemale*. Eesti Päevaleht, 10.05.
- Jõesaar, Andres. *Spondeeritud rahu lõpp*. Postimees, 12.05.
- Rummo, Paul-Eerik. *Veel pole hilja pilti reguleerida*. Postimees, 14.05.
- Ibrus, Indrek. *Vajame tugevat ETV-d*. Eesti Päevaleht, 14.08.

- Lepp, Toomas. *Salajased varjud eetris*. Postimees, 08.09.
- Allikmaa, Margus. *Sõltumatus on ja jääb*. Postimees, 17.09.
- Šein, Hagi. *Avalik-õiguslik või eraõiguslik Eesti Ringhääling?* Eesti Päevaleht 08.10.
- Herkel, Andres. *Ringhäälinguperestroika tuleb lõpetada*. Postimees, 15.12.

2000 I pool

- Herkel, Andres. *Mitte ainult televisioonist*. Sirp, 07.01.
- Kallas, Siim. *Eesti Televisioon ja tema raha*. Eesti Päevaleht, 18.01.
- Šein, Hagi. *See pole vaatamise ja kuulamise maks*. Sõnumileht, 25.01.
- Raag, Ilmar. *Teleprogrammi jenka 1–4*. Sirp, 28.01., 4.02, 11.02, 18.02
- Vaher, Andrus. *Lahendusi ETV probleemile*. Äripäev, 31.01.
- Putting, Jaanus. *Marju Lauristin ja Rein Lang kriisist ETVs*. Postimees, 01.02.
- Šein, Hagi. *Kriisilukord päästab ETV*. Maaleht, 06.02.
- Šein, Hagi. *Kuidas vastata Siim Kallasele? Ettekanne koalitsiooninõukogu istungil*. 21.02.
- Šein, Hagi. *Ringhäälingu iseäralik vabadus. Massimeedia tase pole tabu, mida arutada ja arvustada ei tohi*. Postimees, 03.03.
- Lepikson, Robert. *Lõpetame avalik-õigusliku segaduse*. Postimees, 27.03.
- Mutt, Mihkel. *Avalik ja õiguslik*. Sirp, 31.03.

Postimees, 25. mai 1998

MIS PILT IKKAGI PAISTAB

Ringhäälinguseaduse uuendamine käib üle kivide ja kändude
Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees, Reformierakond

Katsed meie ringhäälinguseadust uuendada on teatavasti käinud üle kivide ja kändude. Mitmes faasis on kordunud sama lugu, kus kõige laiapõhjalisem töörühm, mida Eestis saab sellel alal üldse kokku panna, on põhilistes kriitilistes punktides üksmeelele, tööd ametlikult juhtiv ja korraldav kultuuriministerium aga on märterlikult otsustanud jääda ainsana käima õiget jalga (nii nagu Jaak Allik end kord kuulutas viimaseks kommunistiks) ja vaheldumisi kas asjaga

venitanud või siis esitanud valitsusele omapoolseid vaheversioone, mis pole seal aga vastuvõtmist leidnud.

Politiilise surve vastu

Nõnda ei oskagi arvata, mis tekst on see, mida nüüd Brüsselis kooskõlastatakse. Kui tegemist on versiooniga, mida kultuuriministerium suvatses asjaomastele

ringkondadele tutvustada paar kuud tagasi (hiljem pole midagi kuulda olnud) ja mille täielikult äpardunuks tunnistasid nii avalik- kui eraõiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid, nagu ka professionaalselt ja poliitiliselt tasakaalustatud ringhäälingunõukogu, siis on piinlik lugu küll.

Rääkimata saavutatud ühiskondlike kokkulepete üleolevast eiramisest on tegemist ka lihtsalt kurvas-tavalt nõrga ja paiguti mõistetamatu tekstiga. Kui vastab toele kuuldu, et tänaseks on viimane jurist kultuuriministeeriumist lahkunud, tuleb seda võtta kui illustratsiooni tõsiasjale, et segaseid poliitilisi ideesid ei saa valada juriidiliselt vastuvõetavasse vormi.

Kui mingid tähtjad suruvad peale ja koduleid lahkarvamusi ei jõuta ära klaarida, ei tohiks unustada, et Riigikogus on moodustatud spetsiaalne euroasjade komisjon, kellele tuleks iga vähegi vaidlusaluse teema puhul teada anda, mis platvormilt kavatsetakse Eesti nimel esineda.

Ringhäälingukorralduse suhtes võib öelda, et suurt jagu kõige põhilisemaid häid tavasid ja reegleid, mis on kirjas vastavates konventsioonides ja eurodirektiivides, järgitakse ka meie praegu kehtivas seadustikus ja praktikas. Küll aga tuleb tugevdada meie ringhäälingu poliitilise sõltumatuse tagatise ning otsustada, kuidas toimida piirideta televisiooni direktiivi nõuete suhtes, et TV-jaamade programmid sisaldaksid valdavalt Euroopa audiovisuaalset toodangut.

Poliitilise sõltumatuse tagamine on eraldi käsitlemist nõudev teema, mis puudutab nii avalik-õigusliku meedia finantseerimise viise ning tema tegevuse ja juhtimise organisatsioonilisi vorme kui ka erameedia-kanalite litsentseerimist. Avalik-õigusliku meedia võimaluste delikaatsetes asjades on ringhäälingunõukogul olemas omad ideed, millest teinekord lähemalt.

Muide on EBU (Euroopa Ringhäälingute Unioon) äsja välja töötatud soovituslik seaduseelnõu avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide kohta, mille toimetustlikku sõltumatust garanteerivad sätted on päris julgustavad. Kuid poliitilise surve eest peab olema kaitstud ka erameedia (mõistagi kui ta ise järgib igas sellekohases seaduses — välja arvatud praegune Eesti oma, kust see eelmises Riigikogus välja hääletati! — sätestatud poliitilise tasakaalustatuse nõuet).

Kindlam tee selle saavutamiseks on, et ringhäälingulubade väljaandmine ja nende tingimustest kinnipidamise jälgimine delegeritakse seadusega mingile täitevvõimust funktsionaalselt sõltumatule institutsioonile. Kui samaaegselt seaduses taastada poliitilise tasakaalustatuse säte, peakski asi kokkuvõttes lahendatud olema täiesti eurokõlblikul ja õigusriigile kohasel viisil.

Astmeline üleminek

Mis aga puudutab eurotoodangu kohustuslikku eelistamist, siis on see mitmekihiline ja mitmetahuline küsimus. Ülalmainitud eelnõuversioonis ilmutas kultuuriministeerium valmisolekut Eestis sellele paugu-

pealt üle minna (kõne all on kõigis telekanaleis vähemalt poole saatepäeva täitmine Euroopa riikides toodetud saadete või filmidega, kusjuures eelnevalt on saatepäeva kestusest maha arvatud uudised, sport, mängud ja reklaam).

Tükk aega hiljem — sümptomaatiliselt pärast kohtumist paari Tallinnas viibinud Euroopa juhtiva ringhäälingupoliitika kujundajaga, kes võibolla avaldasid imestust nii suure agaruse üle — teatas eelnõu põhiautor, kultuuriministeeriumi meedianõunik Peeter Sookruus, et ta asub kaitsma järkjärgulise ülemineku ideed lõpptähtajaga aastal 2003. See on mõistagi parem, seda enam, et ELi laienemise ajaloost on võtta mitu selletaolist probleemideta pretsedenti. Samas tuleks vaadata, kas on üldse vältimatu end juba ette siduda mingi väga konkreetse tähtajaga, sest kõnealused kvoodid ei tarvitse igaveseks kehtima jääda.

Mitu põhjust

On mitu põhjust, mis teevad selle teema meile keerukaks ja diplomaatiliselt paindlikkust nõudvaks. Esiteks on Eestil praegu objektiivne eluline huvi üheaegselt nii ELi kui ka Maailmakaubandusorganisatsiooni (WTO) vastu, läbirääkimised käivad mõlemaga. Vajadus kaasa minna europroteksionismiga halvendab positsioone WTO suhtes, ja pole põhjust arvata, et sellised kultuurilis-ärilised nähtused nagu filmindus ja infolevi silmapaari vahele jääksid.

Teiseks on Euroopa audiovisuaalne toodang üldjuhul kallim kui muu maailma oma. Kui see peaks Eestis stimuleerima mõne era-TV omavahelist ühine-mist, poleks see ehk paha tulemus, kuid asjal on ka teisi külgi. Nõue ei tee vahet — ega peagi tegema — era- ja avalikul meedial. Niisiis kasvaksid ka avaliku meedia kulud, mis kas suunab ta tagasi kommertsialiseerumise teele (millest olemas Eestis suurte pingutustega vabanemas) või siis tuleb maksumaksjal hakata teda kõvemini rahastama, millel on kah omad loomulikud piirid.

Kolmandaks oleks lihtsalt rumal väita, nagu pa-kuks Euroopa-väline maailm vaid seitsmendajärgulisi sopafilme ja ladinaameerika seebikaid. Näiteks selle-tasemelist kütkestavat silmaringi laiendust nagu praegu ETVs ja Kanal Kahes nähtavad *National Geographicu* saated või mõned TV 1s näidatud ameerika ajaloosarjad, mida Euroopas ei suudeta eriti toota. Kui meie televisioonidel on raha ja oskust neid hankida, oleks ju kahju, kui asi jääks pidama kvootide taha.

Pole võimatu, et kõnealunegi nõue (detailides eba-määrane juba praegu) mingil ajal lõdveneb või kaob, sest vaevalt on see parim vahend eurokunsti konkurentsivõime toetuseks. Kuluaarides on vastusurve igatahes olemas. Globaalse levitehnoloogia jätkuva edenemise taustal võib see pildinäitaja, kes end liialt kvooditada laseb, vaatajatest ilma jääda.

Postimees, 27. mai 1998

PILDI NÄITAMINE RUMMO MOODI

Möödarääkimine ei edenda ringhäälinguseaduse eelnõu valmimist

Peeter Sookruus, Kultuuriministeeriumi meedianõunik

Ringhäälingunõukogu esimehe Paul-Eerik Rummo kirjutas ringhäälinguseaduse eelnõu vaevast sünniloost 25. mai Postimehes ärgitab õiendama väärtavet, millele lugupeetud poliitik oma loos tugineb.

Päris huvitav on teada, kust pärineb Rummo väide eelnõu teksti Brüsselis kooskõlastamise kohta. Kui on mõeldud sõelumist Euroopa Liiduga peetavate läbirääkimiste raames, siis tähendab see ennekõike Euroopa Liidu (EL) vastava ala seadusandlike aktide analüüsi ning võrdlemist Eesti sama ala seadustega. Sõelumisel selguvad probleemid, mis võivad tekkida ELi dokumentide nõuete rakendamisel ning alles nende põhjaliku lahkamise järel kujunevad Eesti ametlikud seisukohad, mille alusel hakatakse EL-iga läbirääkimisi pidama.

8. ja 12. mail leidsid Brüsselis aset kultuuri- ja audiovisuaalpoliitika sõelumise kohtumised, kus kõrvuti ELi suurte kultuuriprogrammidega ning Eesti võimaliku osalemisega neis vaadeldi euroliidu audiovisuaalala põhilist dokumenti — nn piirideta televisiooni direktiivi. Kohtumisel räägiti ka selle eurodokumendi põhiliste normide rakendamise võimalikusest liitu pürgivas Eestis, sealhulgas ringhäälinguseaduse valmiva eelnõu sellest variantist, mis härra Rummolegi tuttav.

Mingit eelnõu kooskõlastamist ei toimunud, huvi tunti ennekõike Euroopa päritolu toodangu enamusosa kvootide rakendamise võimaluste vastu Eestis ning arutati teid, kuidas neid võimalikult paindlikult kohaldada. Olles varem ametlikult teatanud valmisolekust üle võtta ELi seaduste ja poliitikate kogu *acquis*, teatas Eesti sellega nõusolekust tunnistada ELi seaduste põhimõtteid ning neid rakendada. See ei kuulunud vaidlustamisele ka sõelumiskohtumistel Brüsselis.

Kahetsusväärset moel maalib Rummo pildi sellest nürist agarusest, millega olevat kultuuriministeerium ilmutanud valmisolekut Euroopa päritolu toodangu enamusosa kvootide paugupealt rakendada. Alles euroekspertide manitsused toonud mind jälle reaalsusse ning ma asunud alles seejärel kuulutama nende kvootide samm-sammulist kohaldamist. Õnneks on asi hoopis teisiti.

Lahtisest uksest sisse

Kui Rummo lugenuks viidatud eelnõu versiooni põhjalikult, leidnuks ta sealt selle, mille avastajana ta end nüüd tunneb. Nimelt ütleb selle eelnõuvariandi paragrahv 101 selgelt, et Euroopa päritolu teoste osakaalu nõuded hakkavad kehtima astmelise üleminekuajaga ning enamusosani jõutakse alles aastaks 2002. See oli eelnõu märtsikuise töövariandi tekstis, kuid juba

audiovisuaalala töörühmas sõelumiseks valmistudes pikendati seda üleminekuajaga. ELi ringhäälingupoliitika asjatundjate Tallinna sõidu ajaks aprilli lõpus oli enamusosa kvootide jõustumise aastaks eelnõuvariantis kirjas 2003. Seda selgitati mitmel korral, sealhulgas sõelumisjärgses infotunnis välisministeeriumis paljudele ajakirjanikele.

Muidugi võib arutleda Euroopa päritolu teoste osakaalu kvootide perspektiivide üle ning seda tegime omalt poolt sõelumiskohtumistel. Kuid praegu paistab, et vähemalt lähema kolme aasta jooksul ei tötta EL neid nõudeid muutma.

Seda kinnitati ka hiljuti Birminghamis esinduslikul meediakonverentsil, kus aga euroliidu selle valdkonna volinik Martin Oreja viitas, et ehk kaalub EL mõne aja pärast tänaste kvoodinõuete muutmist või asjakohastamist, mis digitaalmeedia ajastul on niikuinii möödapääsmatu.

Oodatakse seadust

Vaadeldes sama temaatikat teise nurga pealt, võib öelda, et neid enamusosa kvote ei saa lahata eraldi kogu ELi audiovisuaalpoliitikast. Siit leiame programme, milles osalemine on kasuks kodumaise filmi- ja teletoodangu edendamisele. ELi suurprogramm “Meedia 2” võimaldab koolitada audiovisuaalala tegijaid, saada tuge filmitootmise arendamisel ja toodetu levitamisel.

Tuntav on ELi selge soov ergutada Euroopa maade audiovisuaaltoodangut, tõsta selle taset ja konkurentsivõimet. Kuna Eestil on ilmselt väga vaja sellelaadset toetust ning suurtes koostööprojektides aitaks kaasa lüüa just “Meedia 2” programmi lülitumine, peab teadma, mida see eeldab. Praegu oodatakse eelkõige, et Eestis edeneksid asjad ringhäälinguseaduse eelnõuga, siis avab EL Eestile ka “Meedia 2” ukсед.

Mida Rummo ei tea

Erinevalt Rummoni jõudnud kuuldustest kinnitan, et kultuuriministeeriumist pole “täna seks lahkunud viimanegi jurist”. Mõistes vajadust kindlustada avalikõigusliku ringhäälingu sõltumatuse ühe alusena Eesti Raadio ja Eesti TV selgel alusel rahastamine nendin veel kord, et selle parim vorm — loamaksu kehtestamine — on nüüdseks hiljaks jäänud ja seda teha on raske. Märksa raskem, kui ajal, mil Rummo ise oli valitsuse liige ega toetanud toona ERI ja ETV vastavaid ettepanekuid.

Teadmiseks võiks võtta sedagi, et avalik-õiguslikul ETVI pole juba praegu probleeme Euroopa päritolu teoste osakaaluga ning seega pole karta, et tema programm läheks selle nõudega hoopis kulukamaks. Ringhäälingunõukogu esimees peaks seda ikka teadma.

Nagu sedagi, et ringhäälinguseaduse eelnõu on tõesti üks keeruline asi, mis puudutab ala, kus

põimuvad erinevad huvid ja arusaamad ning pole puudu emotsioonidest. Rummo eelnõu mahategeva hinnangu täpsustuseks lisan, et enamik arvamusi olid eelnõu märtsikuise variandi suhtes päris positiivsed ning esitatud ettepanekutest võetakse uues variandis paljud arvesse.

Postimees, 15. juuli 1998

AVALIKU RINGHÄÄLINGU SÕLTUMATUSEST

Televisioon ja raadio peaksid saama kindla osa riigi maksutulust

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees

Mõne aja eest andis ringhäälingu nõukogu Riigikogu kultuurikomisjonile tutvumiseks eelnõu, mille kohaselt muudetakse avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide Eesti Raadio (ER) ja Eesti Televisiooni (ETV) finantseerimisskeemi. Nõukogu eesmärk on jõuda eelarutelude kaudu selgusele, kas komisjon — tegelikult siis selles esindatud Riigikogu fraktsioonid — nõustub võtma asja parlamendi menetlusse ja milline võiks olla selle tulemus. Riigikogu suve-eelse ülekoormatuse tõttu lükkus kõik siiski sügiseni edasi, kuid seeme on idanema pandud.

Ükski suur organisatsioon, millel on kanda olulised funktsioonid, mille juhtidel ja töötajatel on ideid ja tegutsemistahet ja mis toimib revolutsiooniliste tehnoloogiamuutuste keskkonnas, ei saa rajada oma tegevust ebamäärasele finantsprognosile. Ringhäälingu puhul lisandub sellele eriti tungiva nõudena vajadus olla maksimaalselt kaitstud poliitilise manipuleerimise ohu eest ning isegi kahtluste eest, et midagi selletaolist võiks sündida. Põhiliselt riigieelarvest rahastatava tegevuse puhul on need ohud ja kahtlused pidevalt õhus, mis ühelt poolt halvab tegijate tahet, teiselt poolt kärbib publiku usaldust.

Traditsioonilist ja tüüpilist avalikku ringhäälingut peetakse ülal nn loomaksuga. Idee seisneb selles, et maksavad need, kes on hankinud tehnilise võimaluse programmi vastu võtta ja seeläbi näidanud oma huviatust. Kellel niisugust huvi ei ole, on ka maksust prii, kellel aga on ja kes maksab, sellel tekib ühtlasi moraalne õigus programmi asjus kaasa rääkida.

Loomaksu vanaaegne nimi kõlab tänapäeval mõistagi veidralt ja võib tekitada koguni protesti. Kuid nimi nimeks, seda saaks muuta. Aegunud on paraku ka asi ise, ning siin-seal on asutud sellest loobuma ja otsima teisi teid.

Loomaksu probleemid

Esiteks võib igaüks alati öelda, et selle maksuga tehakse talle liiga ega kasutata seda sihipäraselt, kui ta jälgib oma aparatuuriga ainult kommerts- ja välisjaamu. Pidev kontroll mitte ainult selle üle, mis

programme kui palju jälgitakse, vaid ka selle üle, kui palju kellelgi üldse on või ei ole töökorras vastuvõtuaparaate, on tülikam ja kulukam kui asi väärt. Teiseks teeb infotehnoloogia areng ja levik nii pikki samme, et ringhäälinguprogrammide vastuvõtt mitte ainult raadio ja telepurgi, vaid arvuti kaudu muutub tavaliseks veel enne, kui meil raadio- ja TV-maksu rakendamine sujuma hakkaks. Kas siis lisada ka kompuutrimaks? Ühesõnaga, jantimist palju, kasu vähe.

On olnud juttu ka elektriaktsiisi kehtestamisest, millest osa suunata ringhäälingule. See on ses mõttes kindlasti parem idee, et ei nõua iga aparadi ühekaupa arvelevõtmist. Vaevalt aga oleks tark tegu elektrihinna kiire tõusu juures hakata sellele veel aktsiisi otsa laduma.

Nii võib paista, et lihtviisilisel otsefinantseerimisel riigieelarvest polegi midagi häda või et see vähemasti on parim mudel võimalikest. Poolt silma kinni pigistades lähtutakse eeldustest, et peaaegu igal maksu maksjal või tema perekonnal on mingi vastuvõtuaparatuur ja kui tal see juba on, ju ta siis mõnikord ka avalikke jaamu jälgib.

Tegelikult jääb aga õhku peamine küsimus: kes otsustab igal eelarveaastal avalik-õiguslike jaamade riigieelarvelise toetuse suuruse ja mis kriteeriumide alusel ta seda teeb?

Senine praktika näitab, et seda teeb parajasti võimalik koalitsioon ning et kriteeriumid on ähmased.

Paremal juhul võime rääkida tuimast automatismist, millega igal aastal pannakse kirja ja hääletatakse sisse mingi enam-vähem laest võetud summa, millel pole nähtavat kokkupuudet ei lahtikirjutatud taotlustega, mida Eesti Raadio ja ETV ringhäälingu nõukogu ja kultuuriministeeriumi kaudu valitsusele esitavad, ega ka riigieelarve üldiste tõusunäitajatega. Taotlejate põhjendustesse suuremat ei süveneta, omapoolseid ei esitata.

Poliitiline surve

Halvemal juhul võib sedasama praktikat tõlgendada poliitilise surve avaldamise katsena. Et samal ajal võib märgata ka püüdu muuta eraringhäälingute tegevusliitsentside taotlemise korda keerukamaks ja segase-

maks, jätab see kõik kokku mulje riigivõimu laiarindelise sekkumisest meediavabadusse.

Olgu riigivõimu esindajate poolt tegemist ignorantse või tahtlusega, tagajärg on sama. Poliitiline tasakaalustatus jääb piitsa ja prääniku taktika puhul tühjaks sõnakõlksuks.

Olukorra muutmiseks ongi ringhäälingu nõukogus välja töötatud uus skeem ERi ja ETV toetamiseks avalikest vahenditest, mis ühelt poolt väldiks uute maksude kehtestamist, teiselt poolt aga looks kindla seose rahvuslike tulude dünaamika ja avaliku meedia toimimis- ja arenguvõimaluste vahel. Selle skeemi kohaselt toetaks riik (maksumaksjad) avalikku ringhäälingut igal aastal konstantse protsendi ulatuses riigi maksutuludest. Nõnda oleks saavutatud stabiilne, poliitilisel juhtpositsioonil olevate jõudude ja isikute vahelduvast suvast sõltumatu alus, mis muutuks iseregulatiivselt rahvuslike võimalustega ühtses rütmis.

Arutada võiks maksutuludest võetava suhtarvu suurust ja seda, mis proportsioonis peaks see jagunema raadio ja televisiooni vahel. Muu hulgas sõltuvad need asjad sellest, kuidas prognoosida ja kuhu seadusandlikult suunata ringhäälingusfääri tulevikku laiemas plaanis, eriti mis puudutab fundamentaalseid muutusi tehnoloogias, mis tingivad muutusi ka õigusruumis.

Ringhäälingu nõukogule pole mõistagi teadmata see põhiline argument, millega meie ettepaneku vastu astutakse. Nimelt, et see pole kooskõlas meie riigieelarve koostamise põhiideoloogiaga, mis välistab igasugused “igaveseks ajaks” ette kindlaks määratud proportsioonid.

Samas on just avalik, üldkättesaadav ja mitte-manipuleeritav infovahendus nii oluline, et erikohtlemine on põhjendatud.

Postimees, 20. juuli 1998

RIIGIST JA RINGHÄÄLINGUST

Kaks uudist riigivõimu ja ringhäälingu suhete kohta

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees (Reformierakond)

Valitsus teatas eelmisel nädalal uue ringhäälinguseaduse eelnõu heakskiitmisest, mille üheks praegusest erinevaks sätteks oleks avalik-õigusliku ringhäälingu (Eesti Raadio ja ETV) toetamine riigieelarvest mitte suvaliselt, vaid teatud konstantse protsendi ulatuses eelarve kogumahust. Kuigi ringhäälingunõukogu mõnevõrra väljatöötatuma ja meie meelest rohkemaid riskitegureid arvestava kavandiga mitte päris kokkulangev, on see siiski põhimõttelt viimasele ligilähedane ja näib olevat suunatud sama eesmärgi saavutamisele, milleks on avaliku ringhäälingu poliitilise sõltumatu tegevdamine. Niisiis võiks seda hinnata sammuna edasi.

Teine uudis on aga, et rahandusministeerium on ERile ja ETVle teatanud oma otsusest külmutada nende tuleva-aastane riigieelarveline toetus tänavuse nominaali tasemel. Ringhäälingu nõukogu omalt poolt on juba andnud oma heakskiidu ERi ja ETV vastulauseile, arvestades eriti seda, et uued juhtkonnad on võtnud neis organisatsioonides toimuva tugevama kontrolli alla ja nende esitatud tegevus- ja arengukava on võrratult süsteemsem, selgem ja perspektiivitundelisem kui varasem.

Neid kahte uudist kokkupanduna saab tõlgendada kahel moel.

Maata talupoeg

Üks võimalus on, et valitsuses — nagu oleme varemgi kogenud — üks käsi ei tea, mis teine teeb. Keegi

justnagu taotleks avaliku teabe- ja hinnangulevi suuremat tegevusvabadust ja keegi teine jälle selle kammitsemist, lühikese loa otsas hoidmist.

Teine võimalus on näha nende kavatsuste ühe-aegses tekkes küünulist kalkulatsiooni, mis meenutab kunagist pärisorjade vabastamist ilma maata. Võibolla soovitakse sellise ebasoodsa väljavaatega kummitades saavutada avaliku ringhäälingu leppimine senise mudeliga, kus igal aastal tuleb osata meeldida parajasti võimul olevale koondisele ning samas — kuna vahendeid jääb seaduse nõuete ja ühiskonna ootuste rahuldamiseks ikkagi napiks — tagasi pöörduda ka reklaamiturule (raadio polegi seal veel riskinud lahkuda). Viimasega oleks nagu mõõdamines antud löök ka eraringhäälinguile ja saadud nende tegevusruum kaudse kontrolli alla.

Tahaks loota, et edasises eelarveprotsessis ja seaduseelnõu menetlemisel tulevad otsustajate kaugemad kavatsused ja nende põhjendused selgemini esile ning lõpuks võidavad siiski pragmaatiline mõistus ja perspektiivitunne. Vähegi selge peaga poliitik annab endale paratamatult aru, et meediaga mängimise seadustatud harjumus saab ainult ajutiselt toimida just tema kasuks, olukorra muutudes aga annab relvad tema vastase kätte.

Paistab, et reklaamimüügi kui avaliku ringhäälingu lisatuluallika asjus tahetakse jääda pidama poolele teele, lubades seda kasutada ning samas jättes juhtidele vabad käed “otsustamaks, kas reklaamiga tegeldakse ise või müüakse see praeguse eksperimendi eeskujul kommertsjaamadele maha” (Jaak Allik, 15. juuli Sõnumileht). Sellest rahvusvahelistki tähelepanu

pälvinud eksperimendist saaks ja tuleks tegelikult palju julgemini edasi minna, mitte jääda uue seadusega elu sabas sõrkima.

Milleks peaks iga kord pidama uusi läbirääkimisi ja sõlmima uusi lepinguid, kui ühtede eraringhäälingute tegevusload lõpevad ja turule on tulemas võibolla teised? Kui kindlaid finantsprognose saab kumbki pool sellisel juhul endale üldse lubada?

Samas on siinkirjutaja andmeil vähemalt praegu tegutsevad tugevamad eraringhäälingud valmis rääkima korralikust litsentsitasust, mida nad maksaksid juhul, kui avaliku ringhäälingu osalemine reklaamiturul oleks kindlalt välistatud. See raha lähekski lisatoetusena avalikule ringhäälingule kui kompensatsioon reklaamist loobumise eest, ja siis juba seadusega tagatult. Lisaks võiks selle abil täiendada ringhäälingu tehnilise infrastruktuuri moderniseerimise projektide rahastamist, et vältida dubleerivaid kulutusi. Ma ei oska näha mingit mõistuspärast põhjust, miks riik ei võiks poolikute ja vastuoluliste žestide ning tühja ideologiseerimise asemel täita riigi klassikalist rolli: vahendada mingi ühishuviga subjektide riskivabale kokkuleppele jõudmist ja siis viimane üldiseks hüveks seadustada.

Eesti Raadio ja ETV ühtseks organisatsiooniks liitumise mõttest on valitsus nüüd jäägitult loobunud. See langeb laias laastus kokku Ringhäälingu nõukogu loobumisega liitmisidee kallal edasitötamisest möödunud aastal.

Lõigne killustamine

Küll aga pole mingit positiivset mõtet hoida neid organisatsioone teineteisest nii teravalt lahus, nagu uus eelnõu ette näeb — nimelt et parlament peaks kummalegi moodustama omaette nõukogu. Tehnilistele erisustele vaatamata on avaliku raadio ja televisiooni asend ühiskonnas — just see, millega tegeleb ja mida reguleerib nõukogu — üks ja seesama. Selle rolli hajutamine tähendaks avaliku ringhäälingu kui tervikliku ideekandja nõrgendamist, sest ülesannete, huvide, vajaduste ja tegevuskavade koordineerimine muutuks tarbetult keerulisemaks.

Peab ütleva, et jällegi on raske oletada, kas nii-sugune mõte on selle autoreile niisama jõudehetkel laest pähe pudenenud või väljendub selles nende atavistlik kartus kõige ees, millel on mingi seos ühiskonna vaimse vabadusega ja mida — kuna ta paraku pole enam vahetult riiklik — tuleb niisiis igaks juhuks võimalikult nõrgestada.

Praeguses Ringhäälingu nõukogus on olnud kõne all küll otse vastupidised ideed nõukogu tulevase formeerimise ja tööpõhimõtete kohta, et sellest saaks järjest tugevam, laiapõhjalisem ja sõltumatum üldsuse huvide esindaja avaliku teabe-, arvamuse- ja kultuuri-vahenduse sfääris.

Postimees: Kultuurileht, 1. september 1998

MEEDIATARBIMISÜHISKONNAST MEEDIAOSKUSÜHISKONDA

Hagi Šein, Concordia Rahvusvahelise Ülikooli meediateaduskonna dekaan

Televisiooni ootab lähemal kümnendil ees suurem muutus kui eelneva veerandsajandi jooksul. Pildi ja heli tootmise, edastamise ja kasutamise võimalused avarduvad oluliselt ning muutuvad üha kättesaadavamaks igapähele. Aeg, kus paar suurt telejaama ongi kogu televisioon, saab ümber. Väheneb riigi ja poliitiline kontroll telemeedia üle. Meediatarbija saab üha vabamaks ning muutub meedia loojaks.

Et tunnetada nüüdistelevisiooni võimalikke arengusuundi, tuleks seda teha laiemas meedia- ja infoühiskonna kontekstis. Kindlasti jätkub lähikümnenditel meediatööstuse globaliseerumine. Suur meedia- raha toetab meelelahutustööstust ja interaktiivseid suhtlusvorme, püütakse rahuldada üha spetsiifilisemaid tarbijagruppe. Ent samas arvan, et üheks olulisemaks protsessiks saab meediatarbimisühiskonna ülekasvamise meediaoskusiühiskonnaks. Meedia üldse ja telemeedia eriti muutub üha enam õppimise, loomise ja eneseväljendamise vahendiks. See muudab oluliselt seniseid traditsioonilisi tele- ja videotarbimise võimalusi ja harjumusi.

Telemaailma muutumise olulisim mõjur on tehniliste võimaluste areng. Enamik 21. sajandi esimeste aastakümnete teletehnikast ja rakenduskeemidest on juba välja mõeldud ja katsetatud, nende elujõu üle otsustab tarbijanõudlus. Televisiooni kõrval on videomakk olnud selle sajandi edukaim leiutus. Satelliit- ja kaabeltelevisiooni, kõrgresolutsioon-TV, videodiski ja nõudelvideo turud on laiemalt alles avanemas.

Televisioon liigub analoogajast digitaalaega ja sealt edasi võrguaega. Digitaaltelevisioon, mis suurendab oluliselt telekanalite arvu, ja võrgutelevisioon, mis põhimõtteliselt lubab igapähele koostada just temale sobivat teleprogrammi, on tulekul. Mägede taga pole kvaliteetse liikuva pildi edastamine Internetis reaaliajas. Kaalukeelel on küsimus, kas arvutist saab enne teler kui telerist arvuti või vastupidi. Kindel on, et digitaalmenetluse tulek audiovisuaalsesse keskkonda loob rikkaliku ja enneolematute võimalustega multi-meediamaailma, mida saab edukalt juhtida ka koduse meediakeskuse sõrmistikult.

Loomulikult on televisioon üha enam tarbijale orienteeruv turg. Digiage annab levitelevisioonile samasuguse spetsialiseerumise ja eristumise võimaluse, nagu praegu on leviraadiol. Mõnedes prognoosides nähakse analoogiat tuleviku telemaailma ja praeguse ajakirjade maailma vahel — väga palju spetsialiseeritud väljaandeid. Üsna reaalne on ka see, et sarnaselt muude tarbeesemetega pakutakse tarbijale edaspidi üha enam võimalusi teleprogramme ise turult osta. Loomulikult saavad siis müügil olema nii luksus- saated kui tarbekaup, ja igaüks saab, mida osta jõuab. Murdoch ostis *Manchester United*'i, põhimõtteliselt võib ta iga selle meeskonna mängu teleülekanale vaatamise eest raha küsida, näeb see, kes maksab.

Prognoositakse, et maksumaksjailt võetava rahaga ülalpeetavad avalikud kanalid, igale midagi põhimõttel, hakkavad oma juhtrolli kaotama. Samas, iga riik jääb ilmselt ka tulevikus eluliselt huvitatuks usaldusväärsest telekanalist, mis tagab kõigile kodanikele võrdse ligipääsu informatsioonile. Ka infoühiskonnas on rahvuse huvides säilitada oma kultuuri- identiteet, selleks on vaja ühiskogemust ja avalik televisioon on selle loomisel asendamatu.

Uue aktiivse televaldkonnana hakkab arenema videotootmine ja mitteringhäälingu-televisioon, mille tarbijaks on ettevõtted, koolid, reklaami ja avalike suhete agentuurid, haridus- ja koolitusprojektid,

virtuaalsed internetikanalid. Küllap hakkavad tele- tehnika odavnedes arenema ka organisatsioonised televõrgud, koolide ja ülikoolide telestuudiod, väikese võimsusega telesaatejatega või kaablis töötavad regionaalsed telejaamad — maakonna, valla või linna- televisioonid. Telemaailm mitmekesisust kiiresti ja juba varsti muutub küsimus, kas Eestis on neli tele- kanalit palju või vähe, mõttetuks, televisiooni eri viise ja vorme saab kindlasti olema oluliselt enam. Seetõttu oleks ettenägelik praegu käsiloleva ringhäälingu- seaduse arutamisel Riigikogus neid tulevikuvõimalusi juba silmas pidada.

Tulevikumaailm on üha enam meediamaaailm. Meediamaaailmas kõneleb üha enam pilt ja heli, paljude inimeste igapäevategevus hakkab toimuma aktiivses virtuaalses audiovisuaalses ruumis, mis on nii interaktiivne kui globaalne. Selline perspektiiv tingib ka uue lähenemise haridusele. Lisaks tradit- sioonilisele kirjaoskusele on juba praegu loomulik arvutioskuse omandamine koolipingis. Ees ootab kolmanda kirjaoskuse — meediaoskuste omandamise paratamatus. Oleme teel meediaoskuseühiskonda. Meediaoskuspõlvkonna käsutuses on hoopis avaramad meediavahendid, uue aastatuhande tegijad vajavad, huvituvad ja loovad hoopis teistsuguse televisiooni, kui seda teame praegu.

Eesti Päevaleht, 12. september 1998

RINGHÄÄLINGU VALIK: RAHVAS VÕI PUBLIK

Hagi Šein

Vikerraadio kaotas kuulatavaima kanali staatuse raadio Elmarile. See teade ei tulnud nagu välg selgest taevast, sest raadioeeter meenutab juba suuresti hiid- kaubamaja juusturiulit — sadu sorte, isegi peentele maitseüanssidele. Eetril ja auditoriumil on omad seaduspärasused. Pole välistatud, et tuleb seegi päev, mil ETV kaotab oma esikoha ühele erakanalistest. Ent selleni on veel veidi aega. Praegu loeme lehtedest muid pealkirju: ETV peab vähendama saatemahtu, ETV saatejuht hangib ebaeetiliselt lisaraha. ETV-s justkui pole reklaami, aga justkui on ka. ETV-st koon- datakse kutsealade kaupa inimesi, edasi ostetakse sama teenust turult kallimalt. Reformi marutuli on vali, aga sihtmärkile ei saa justkui pihta. Vaatajaskond muudkui väheneb.

Õhtustel tipptundidel on üsna raske eristada avalikku kanalit erakanalist — üks liimipaber kõik. ETV on asja jalgadelt pealaele pööranud — aasta tagasi oli reklaami, aga programm polnud kommerts- lik, nüüd reklaami pole, aga programm on kommerts- elemente täis. Milles asi?

Olulisemaid põhjusi on kolm. Esiteks on ees- märgid segased, sest ETV püüab istuda mitme hobuse sadulas korraga. Teiseks läheb programm niikuini

kogu aeg kallimaks, ka siis, kui ta paremaks ei lähe. Ja kolmandaks need, kes peaksid riigi poolel asjast aru saama, et otsustada, mida teha, ei saa aru ega otsusta.

Maailmas tehakse ringhäälingut peamiselt kahe suunitlusega — üht rahva, teist publiku (tarbija) vajaduste rahuldamiseks. Rahvale mõeldud program- mi valdavad mõisted on hüve, tasakaalustatus, kultuuriväärtused, identiteet, enamuse ja vähemuste huvide tasakaal. Tarbijakeskne programm peab köitma ja müüma. Omandivormi asjas reeglit pole, aga esi- mest orientatsiooni kannavad enamasti riigi valduses, teist eravalduses jaamad. Eestis on kasvuperiood, mõlemad ringhäälinguvormid püüavad olla samas rakendis ühel ajal.

Nüüd oleks juba aeg teada anda, et avalik ring- hääling ei pea enam võitlema erakanalitega. Pole vaja mahuvõidujooksu, publikuvõidujooksu ega kommerts- võidujooksu. On vaja teha seda, milleks ollakse kutsu- tud ja seatud ning mitte jännata õhtuti *jackpot*'idega. Programmi pole vaja üle ega üle jõu toota. Nõustuge, suur osa eestikeelsest teleloomingust on käsitöön- duslikus mõttes päris kohusetundlikult tehtud. Häda on ju pigem selles, et liiga paljude saadete tegemise põhjus on suhteliselt tühine.

Aga iga juht tahab oma vead ise teha. Programmi mahtu ETV-s järsult suurendades olid kolm häda algusest peale paratamatud: seda pole kellelegi vaja; auditoorium lõppkokkuvõttes väheneb ja raha jääb puudu. Kõik need asjad juhtusidki. Peadirektor Toomas Lepp, kes nähtavasti teadmatuses sissehuhatuseks väitis, et ETV-l on raha nagu raba, siunab nüüd kultuuriministrit, et saab veerandi asemel juurde “vaid” viiendiku. Kõik kordub. Kiiresti aitaks see, kui lõpuks lepitaks kokku, mis see avalik ringhääling siis tegelikult ikkagi on.

Lepp lubas reklaami erakanalitele, sai ametikoha ja tasakaalustas mõneks ajaks teleturu. Aga ka pärast sellist kangelastegu jätab riik ta maha. Uues seaduseelnõus on reklaam endiselt ETV põhifinantseerimisvahendite hulka arvatud, nagu poleks vahepeal midagi juhtunud. Lisaks on Lepp hädas ka seetõttu, et ta andis reklaami ära odavamalt, kui kaup maksis.

Riigilt ei nõuta ringhäälingu asjus palju. Ringhäälingu arenguks tuleb luua tingimused seadustega.

Ja veel peab riik olema võimeline seaduste täitmist kontrollima. Aga ei ole. Lisaks ei julgegi poliitikud meediaga liiga tõsiselt rinda pista. Asi on juba niikaugel, et telejuhid kurdavad ühel meelel avalikuse ees, et neid ei kontrollita. Kultuuriministeerium ei taha jälgida, kas erakanalite tegevus vastab litsentsile, sest teab, et ei vasta. Aga seda öelda, veel vähem kõrvaldada on ju tülikas. Tiivutumata lindu kui ringhäälingunõukogu annab otsida.

Samas jõuab ringhääling üha sagedamini seisule, mille käsitlemine eeldab selget rahvusliku eetrimedia poliitika mõistmist ja sõnastamist. Subjekti, kelle pädevusse niisugused asjad puutuksid, polegi. Põhiseadusest tulenevalt ei saa sellist organit lihtviisil olemas olla.

Eetrimedia asjus on aeg põhjalikumalt aru pidada ammu käes. Grupi- ja erihuvid on konsensussest hoopis vähem viljakas kasvupind.

Eesti Päevaleht, 13. september 1998

RAHVUSRIIK INFOÜHISKONNA VASTU

Indrek Ibrus, Tartu Ülikooli ajakirjandusüliõpilane

Aastatuhande lõpu apokalüptiliste meeleolude tulvas traditsioonilistele väärtustele teadagi armu ei anta. Infoühiskonna jüngrid jutlustavad traditsioonilisele riigiinstitutsioonile hävingut, mõisted “rahvus” ja “rahvusriik” kuulutatakse “mittetrendikaiks”. Eesti kontekstis mõjuvad sellised arusaamad ehmatavalt, kuivõrd asja see riik meile ju mängida anti. Meie tragöödia globaalseid arenguid ei peata, ning kui me edasi mängida tahame, tuleks taolisi “kuulutusi” täie tõsidusega võtta. Seda eriti nüüd, kui meie ringhäälingukorraldus on taas ümberkorraldamisel.

Kuna eesti rahvast kui ühel territooriumil elavast ühtsest kultuurilisest tervikust praegu rääkida ei saa, on globaliseeruva maailma taustal küsitav ka tugevalt integreeritud rahvusriigi väljakujunemine. Globaalne meedia on siinseid etnilisi vähemusi haaramas kommunikatsioonikeskkonnadesse, millel ei pruugi Eesti kultuuriruumiga midagi pistmist olla. Näiteks eelistavad kohalikud noored muulased riigikeele omandamisele hoopis inglise keelt.

Eesti kultuuriruumi osatähtsus nende elutegevuses ja suhtluses väheneb. See ei puuduta vaid etnilisi vähemusi — meediaruumi sisemine spetsialiseerimine pakub suvalistele vähemusgruppidele lõputuid võimalusi oma infonälja rahuldamiseks. Pikemas plaanis tähendaks sellise arengu jätkumine hävingut nii eesti rahvusele kui riiklusele.

Kosmopoliitsus või rahvusterviklikkus

Riigi arengu seisukohalt on aeg valida, kas “trendiga” kaasa minna ja avada end tingimusteta kosmopoliitsusele universaalkultuurile — rahvuskultuur peaks sellisel juhul arenema vaid vabaturumehhanismidest lähtuvalt.

Teine võimalus on säilitada iga hinna eest nõukogude ajal kujunenud suurte kultuuriinstitutsioonide võrk, mis peab propageerima rahvusterviklikkust. Majanduses võimutsevat libertaarset loogikat on püütud üle kanda ka kultuuri- ja meediapoliitikale — jätkuvalt on aktuaalne Eesti Televisiooni erastamine.

Rahvuskultuuri säilimisele oleks selline samm saatuslik. Kuna televisioonivallas on välismaine alternatiiv kõige võimsam, kujuneb just telekraanil toimuv kultuurilise “vabadussõja” rindejooneks.

Meie vastupanu ei tohiks piirduda pastlakultuuri propageerimisega. Olulisem on, et eesti keeles oleks televisioonis esindatud kõige erinevamatele sotsiaalsele gruppidele vajalik teave. Et neid sel viisil eesti kultuurist lähtuvas kommunikatsioonikeskkonnas hoida. See muutub aga üha keerulisemaks, sest koos globaalse meedia sisemise mitmekesisumisega muutuvad üha spetsiifilisemaks ka inimeste huvid.

Vabadussõda maailma vastu

Rahvusvahelisel meediaturul pole see probleem — maailmas leidub ka kõige spetsiifilisema infokanali kasumiseks hoidmiseks piisavalt friike. Niivõrd väikeses keele- ja kultuuriruumis nagu Eesti oleks see võimatu. Sestap ei saa kohalik erameedia keskmisest maitsest kõrvale kalduda ning loota tuleb vaid avalik-õiguslikule meediale. Sest vaid reklaamiandjaist sõltumatu ja rahva poolt kinnimakstud “rahvameedia” on võimeline pakkuma globaalsele meediale eestikeelset alternatiivi.

Seetõttu mõjuvad peatselt ringhäälinguseadusesse sisse viia kavatsesetavad muudatused saatuslikuna. Üks uus paragrahv näiteks nõuab, et meie telekanalites

näidatavast peab vähemalt 70 protsenti olema euromail toodetud. Teine uuendus garanteerib rahvameediale püsiva sissetuleku — 1,056 protsenti riigieelarvest peab edaspidi kuuluma Eesti Raadiole ja Eesti Televisioonile. Need on head muudatused, sest nii tugevdame oma positsiooni juba alanud “kolmandas maailmasõjas”.

Globaalsel taustal nimetatakse seda sõda küll arenavaks infoühiskonnaks, meiesuguste väikerahvaste vaatevinklist võiks seda nimetada vabadussõjaks suurte meediakorporatsioonide vastu. ETV pole arusaamatute eesmärkidega maksumaksja raha hävitav koloss, vaid oluline alternatiiv rahvale, kelle niigi ebastabiilset identiteeti ohustab kõikjalt pealevalguv multikultuuriline invasioon.

Postimees, 4. mai 1999

MEEDIA VAJAB RIIGIMEHELIKKUST

Eesti on venekeelse telekanali jaoks küps

Pavel Ivanov, ETV venekeelsete saadete peatoimetaja

Olen viimasel ajal tihti avaldanud arvamust, et venekeelses ajakirjanduses on pea peale pööratud ajakirjandus kui selline. Kui võtta aksioomina fakti, et mitte-eestlased saavad nende ümber toimuvast teada vaid venekeelse meedia kaudu, siis tundub nagu kõik korras olevat.

Vaatame aga, mis tegelikult toimub. Avan Estonija või Vesti (lehed on ühe omanikugrupi valduses) ja loen, kuidas lehed diendavad teistes kätes olevate Molodjož Estonii ja Russki Potštäljoniga. Ja ei mingeid jõupingutusi selleks, et mitte-eestlasi (oma lugejaskonda ja ajalehtede omanike elektoraati) paremini informeerida.

Televisiooni võim

Kõige paradoksaalsem on aga see, et mitte-eestlasest meediatarbija tahab adekvaatset ja objektiivset informatsiooni. Aga “russkaja žurnalistkaja tusovka genialnõh i nepovtorimõh” on tasemel — iga hinna eest on vaja olla dekonstruktiivses opositsioonis iseenda eluliste vajadustega! Lohutan kolleege venekeelsest pressist: ega kõik te sellised ole! Integratsiooniga tegelevad inimesed kutsuvad ajakirjanikke kokku ja üritavad olla integreeruvatele lähemal. Kirjutavad ajakirjanikud sosistavad, irvitavad, küsivad teemaväliseid emotsionaalseid küsimusi ja lahkuvad kohe. Ühiskond aga murrab pead, miks mitte-eestlased ei tea midagi Eestis toimuvast. Kust nad peaksidki teadma!

Ja nii polegi mitte-eestlasest tarbijal teist võimalust kui, vaatamata ideoloogilisele taustale, pühenduda arusaadavale ja kirevale Venemaa ajakirjandusele.

Televisioon on võimas, väga võimas ja ETV teab seda. Ta pakubki muu hulgas ka venekeelset programmi, teenindades niiviisi (tegelikult) kõiki rahvusvahemuste gruppe. On ju selge, et vene keel on 99,9 protsendile teiste lugupeetud rahvaste esindajatele Eestis igapäevakeeleks, tahame me seda tunnistada või mitte. Ja tegu pole siin venestamisega, vaid reaalse olukorraga — ei õnnestunud käivitada ukrainakeelset kooli ega toota valgevenekeelseid raadiosaateid. Raadio- või telesaateid võib ju teha, kuid seda äärmiselt väikesele kontingendile, kes hakkab pingutades kuulama/vaata-ma ebaprofessionaalset toodangut. Ma pole selle vastu, et ka rahvusvahemustel oleksid oma meediakanalid, kuid ma olen vastu, kuidas seda teemat serveeritakse. Oleks juba aeg vaadata elule lahtiste silmadega, aga mitte läbi nn diskrimineeriva integratsiooni prillide.

Räägin hoopis teistest asjadest. Sellise eetrijaga nagu praegu on, jäämegi me leevendama vanade inimeste üksikut elu. Praeguste võimalustega saame me teha just niisugust televisiooni, nagu iga päev on võimalik näha. Võimalused pole aga piisavad. Seda ei arvesta mõned “eriti demokraatlikud demokraadid”, kes lausa nõuavad meilt stimuleerimist, integreerimist, tõhustamist.

Avalik-õiguslik meedia (ETV venekeelsed saated ja Raadio 4) üritavad kogu jõust täita auku, mida mõni venekeelne trükiväljaanne on oma nihilistliku tegevusega kaevanud mitte ainult endale, vaid ka kogu riigile.

Kuid mul on palve meie demokraatlikult valitud võimule: tagage meie töö stabiilsus! Palun arvestage sellega, et ETV ja ER on ainukesed avalik-õiguslikud kanalid, mis meie riigis on.

Venekeelne kanal ETV 2

Mis aga puudutab venekeelset telekanalit, siis nõustun nende ajakirjanikega, kes arvavad, et mõni aasta tagasi oli selle loomiseks hea võimalus. Miks seda ei tehtud, ei oska öelda. Tean vaid seda, et juba 1995. aasta kevadel oli ETV-l plaan muuta venekeelseid saateid. Paraku osutusid minu ettepanekud selle aja kohta liiga radikaalseteks ja ei leidnud rakendust.

Eraldi telekanalit nõuavad ka need “teletegijad”, kes pole vajalikud mitte ainult televaatajatele, vaid ka üldse venekeelsele ajakirjandusele. Kuid see on viimaste aastate venekeelse ajakirjanduse tüüpiline olukord — oleme ju omandanud emigrantliku ajakirjanduse jooni.

Balti Meediateabe AS viis 1997. aasta sügisel läbi küsitluse, mille eesmärk oli selgitada välja Eesti elanike suhtumine võimalikku loodavasse venekeelsesesse telekanalisse. Enam kui 3/4 vastajaid oli häälestatud positiivselt, eriti paistsid silma mitte-eestlased. Vee-

rand vastajaid eelistas toona valikuvõimaluse korral eraldiseisvat venekeelset kanalit ja ligi 15 protsenti venekeelsete saadete osatähtsuse suurendamist eksisteerivates Eesti telekanalites.

Võimalus midagi ära teha on seega olemas. ETV tervikuna ja tema venekeelsete saadete toimetuse on tõestanud, et on suutelised täitma venekeelse avalik-õigusliku telekanali rolli. Oluline on rõhutada, et programmipoliitika ei pea olema puhtvenekeelne — näiteks on ETV arhiivis tohtu hulka ajatud saateid, mille sisuline väärtus mitte-eestlaste silmis oleks kordumatu ja hinnaline.

ETV praegune hetkeseis pole ehk just kõige parem, kuid potentsiaali ja uusi ideid siiski jätkub. Ideid, kogemusi ja saavutusi on ka teistel venekeelse toodangu tegijatel. Need ideed tuleks kokku koguda kanalile nimega ETV 2. Demokraatlikult valitud võimuorganeilt ootame me ainult üht — julget ja riigimehelikult ettenägelikku otsustamist.

Eesti Päevaleht, 5. mai 1999

TELEVISIOON MUUTUSTE PALAVIKUS

Hagi Šein

Televisioonis ei muutu vaid see, et kõik pidevalt muutub. Kui midagi tõepoolest muutmatuks on jäänud, siis on see viimaste valitsuste, eelmise Riigikogu kultuurikomisjoni ja praeguse ringhäälingu nõukogu suutmatus töötavat ringhäälingumudelit teha.

ETV reklaamist loobumise lepe oli sisuliselt telejuhtidevaheline kokkulepe, mille sõlmis eraringhäälingust tulnud Toomas Lepp oma endiste kolleegidega. Sellel polnud ilma seadusandliku toeta mingit lootustki pikalt püsida. Samas on riigis juba kaks aastat edutult menetletud uut ringhäälinguseaduse eelnõu, aga selles on endiselt mustvalgel kirjas, et ETV võib reklaami müüa. Pole mõtet süüa ja salata. Tuleb enesele selgelt aru anda, mida võime ja suudame.

Telemaastikul saavutati vahepeal tasakaal. Tasakaaluseisundi põhitunnus oli see, et majanduslanguksest hoolimata jäid alles kõik neli suurt telekanalit. Rahu maa peal valitses ka seetõttu, et erakanalid said vaatajaid pidevalt juurde ennekõike ETV arvelt. Harjuti ka aeg-ajalt lahvatavate skandaalikestega, kui ETV mõne lõpuni mõtlemata mõttega välja tuli. See stabiilsus läheb nüüd kaotsi.

Loomulikult pole telekanalites midagi paigal püsinud. Ajakirjanduslikult pole televisioon Eestis viimastel aastatel kuigivõrd uuenenud. See ei tähenda, et üksikuid tugevaid tegijaid poleks. Aga teleajakirjaniku kutset hästi valdavaid tegijaid on vähe, sest Eesti praegune telemudel ei tekita neid. Omanäolised teleajakirjanikud on asendunud meediategelastega. Nende seas on professionaale ja asjaarmastajaid mitmelt alalt. Enamasti astuvad nad üles arvukates jututubades ja

mängulistest ekraanirollides. Lisaks kaunistavad innukate meediategelaste näod laiatarbeajakirjade kaanepilte. Televisioon Eestis on muutunud rohkem mängimise kui tõerääkimise ja südamevalutamise kohaks. Pole suuri lugusid ega suuri ideid, on mahedalt tarbitavad mudelid soojas arvutidisaini süüluses.

Nõndaviisi muutub televisioon Eestis utilitaarseks ja triviaalseks. Nii informatsiooni kui meelelahutust toodetakse universaalsete formaatide järgi. Formaadid on üldtarvitavad saatemallid, mis on lihvitud ja testitud vaatajate köitmiseks, neid saab meediatuult osta. Meie meediategelased oskavad anda formaatidele oma näo, mitmed eesti telestaarid on selles töös väga andekad. Nende tehtud välismaised formaadid on kohalike populaarsusedetabelite tipus.

Tõsi, paat kipub kaldu. Nelja telekanali ühisponnistusest hoolimata jäävad paljud olulised elu- ja ajaprobleemid ekraanivalgusest puutumata.

Selles uues formaattelevisiooni maailmas polegi paradoksaalne, et kolmel erajaamal on õnnestunud jalul püsida ja edukalt enamuskanalite rolli täita. ETV peab ellu viima ühte aegu nii enamus- kui ka vähemustelevisiooni mudelit. See siht tekitab pidevalt vastuolusid, avalik ringhääling heitleb oma massimeedialiku loomuse ja elitaarse “kunst ja kultuur olla” tahtmise vahel. Katse neid kaht poolt tasakaalustada, see teoreetikute idee, kes otsivad kvaliteettelevisiooni võtit, on seni hästi korda läinud vaid ühes Euroopa riigis. ETV-st ei saa kunagi BBC-d, ega ole vajagi.

On vaja avalikku kanalit, mis on usaldusväärne ja kuhu inimesed tulevad kokku neid ühendavast läbi-

elamise vajadusest, olgu siis teadasaamise või meelelahutamise pärast. Muud ponnistused on üleliigsed, muul ajal hajub vaatajaskond niikuinii kümnete kanalite loodud tarbijakärgedesse.

Suur väljakutse on avaliku televisiooni ülesehituse, juhtimise ja kontrolli uue mudeli loomine, mille keskpunktiks on nagu ikka ETV rahastamisviis. Toomas Lepa variandis muutus sõltumatu ETV sõltuvaks mitte ainult riigist, vaid ka erajaamade rahakotist. See mudel sai krooni pähe, kui avalik telekanal ähvardas erakanalit pankrotiga.

Uuesti reklaami müüma hakkav ETV pole enam suveräänne auditooriumiliider, nagu ta oli seda 1997.

aastal. Erakanalid on oma tahtmise saanud ja ETV-d oluliselt nõrgestanud. Reklaami müüma hakates pole ETV juhtidel mõtet kuulutada, et programm sellest üldse ei muutu. ETV-s on vahepeal vist meelest läinud, et reklaamile ei müüda programmi, vaid vaatajaid ja neid on nüüd ETV-le juurde vaja. Selles armsas tohuvabohus on lisaks veel esile kerkinud intrigeeriv, ent esialgu siiski spekulatiivne idee Eesti vene telekanalist. Veel üks mudel, ent kelle ja mille arvelt ning millise raha eest?

Seadusandjatel on põhjust mõelda ja kiirustada, uute meediamudelite ehitamise hoogtöö tuleb paratamatult ette võtta.

Postimees, 7. mai 1999

MIDA TEHA EESTI TELEVISIOONIGA

Edukale reformiriigile adekvaatne riigitelevisioon

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees

Kodusõda Eesti Televisiooni juhtkonnas, eelmise juhtkonna pärandatud kahjumi kasvamine ja raskused sunnitud naasmisel reklaamiturule hoiavad ETVd üldsuse huvi tulipunktis.

Kõik kolm nimetatut on objektiivsed tõsiasjad, kuid siiski vaid millegi tagajärg. Vaevalise olukorra juured ulatuvad viie-kuue aasta taha, kui ei õnnestunud täies mahus käivitada monstroosse riikliku ringhäälingu asendamist moodsa avalik-õiguslikuga. Toonase Eesti Raadio ja ETV täieliku lõpetamise ja organisatsioonilises mõttes nullist alustamise idee ei läinud läbi. Jõuline ringkaitse, opereerimine Eesti esimese kaugnägemise legendaarse auraga ning valitsusliidu oportuunism jätsid kohmakad ja läbinähtamatud kolossid alles.

ETV hädaks on tema liigne suurus ning ebamäärane suhe riigi ja ühiskonnaga. Hulga andekate ja kohusetruude tegijate tublidust ei ümbritse selgepiirilise läänelik raamistik, vaid totalitaarse riigimeedia varemed.

Kümnest küllalt

Ma ei näe mingit filosoofilist põhjust, miks üks avalik meediaorganisatsioon ei võiks olla niisama kompaktne, mobiilne ja dünaamiline nagu seda on eraTVd. Avaliku TV-jaama personal ei pruugiks koosneda rohkem kui kümnekonnast hea loominguilise mõtlemisega spetsist, kes tellivad iseseisvalt audiovideotootjailt saateid ning panevad nendest kokku selle jaama ainulaadse programmi.

Seda tegevust juhiks (st töötaks välja programmi poliitika ja suhestaks selle loominguiliste, rahaliste ja õiguslike võimalustega) mõneliikmeline juhatus — peadirektor, programmijuht, rahandusjuht, peajurist-

kes oleks täies ulatuses (mitte ainult peadirektor) ametisse nimetatud nõukogu poolt.

Lisaks toodetaks omi uudiseid ning jaama visiitkaartidena minimaalsel hulgal, kuid eriti kõrge kvaliteediga sarisaateid staar-saatejuhtide poolt. Valdavalt võiksid neiks olla ühiskonnaelu kommentaarid ja päevaväitlused. Kogu personal, juhtkond kaasa arvatud, vahetuks iga mõne aasta tagant. Personali vähesus ei pea tähendama väikest programmimahtu.

Väljastpoolt hoiaks ajal silma peal parlamendi moodustatud, poliitiliselt tasakaalustatud ja roteeruva koosseisuga nõukogu (usutavasti piisaks viiest liikmest). Programmi alal pakuks nõu ja tagasisidet avaliku elu tegelastest (sotsioloogid, kunstnikud, teadlased, filosoofid jm arvamuslimidrid) koosnev nõukoda, midagi taolist, nagu nüüd ETV juurde tekkinud ongi.

Vajadus suurte hoonete ja väga rohke tehnika järele langeks ära, vastavat raha saaks kulutada programmi huvides. Tellimused iseseisvalt tegijailt ning personali roteerumine elavdaksid kogu meediasektori vereringet ja annaksid sellele tugeva arengutõuke.

Erk ja paindlik avalik meedia pälviks loodetavasti ka parema mõistmise ja soodsama suhtumise eelarvetegijailt.

Suhe selgeks

Ebamäärase suhte all riigi ja ühiskonnaga mõtlen eeskätt rahastamist. "Õiget" avalikku meediat ei rahasta riik, vaid avaliku meediateenuse tarbijad, ja klassikalisel viisil käib see raadio ja televiisori omamise maksustatuse kaudu. Eestis see nii ei ole ning päris kindlasti ei tasu vaeva seda ka sisse seada. Nii või teisiti oleks see vaid tinglikult õiglane.

Lähtudes sellest, et praktiliselt igaüks on mingil määral televaataja ja vaatab ikka mingil määral ka avalikku kanalit ning et avalik teabelevi on üldrahvalikult strateegilise tähtsusega asi, võiks tegelikult jätta nii, et toetus tuleb riigieelarvest. Seda enam, et seni ei ole olnud märgata väga ägedaid katseid avalikku ringhäälingut sedakaudu poliitiliselt mõjutada.

Küsimus on pigem riigieelarvelise toetuse suuruses ja dünaamikas. Oleks igati loogiline, kui see astuks ühte jalga ja sama pikka sammu rahvusliku kogu-
produkti muutustega.

Reklaami müümine, mis hetkel on vältimatu ja ka euroopalikult sallitav, ei pruugi seda olla põhimõtteliselt. Uuemaegne idee, et avaliku meedia loobumise reklaamist kompenseerivad sagedusi kui looduslikult piiratud ressursi oma huvides kasutavad erameediad, väärivad edasiarendamist ja seadustamist.

Sponsorlust ei tule karta, vaid kindlalt kinni pidada seadusetähest, mis ütleb, et sponsor ei tohi mõjutada saadete sisu. Ja kui mingid saated maksab oma tegevuse propageerimiseks kinni mõni riigi- või oma-

valitsusasutus, siis pole see sponsorlus, vaid selle asutuse tellimus. Omaenda sõltumatuse huvides on meedial seda targem vältida.

Omaette jutt on ETV “mahamüümise”, st selle erastamise ja avaliku teenuse hajutamise idee. Juba puhtpragmaatiliselt ei tundu see eriti otstarbekana; et mitte liiga pikale minna, toon põhjendused mõnel järgmisel korral. Kuid kindlasti tuleb seegi mudel korralikult läbi töötada.

Palju eelöeldust kõlab küllap enesestmõistetavana, ja tükati on midagi ka realiseerunud. Kuid nimelt vaid tükati. Siinkirjutaja kogemus nii ministri, parlamendi-
liikme kui ringhäälingunõukogu juhina on see, et süsteemselt kogu rongi uutele rööbastele pöörata on seni osutunud võimatuks. Põhjalik reform (struktuuri radikaalne muutmine, avalike huvide selgem määratlemine, loobumine reklaamist, toetussummade stabiliseerumine) poleks praegugi puhttehniliselt väga ruttu läbiviidav. Kuid nagu öeldud, annavad ehk praegused kriisid sellele otsustava tõuke.

Eesti Päevaleht, 10. mai 1999

REKLAAM JÄÄGU ETV-st EEMALE

Hagi Šein

Oli see nüüd Toomas Lepa üllas idee või pigem siiski eratelekanalite arenguhuvidest lähtuv kokkulepe, kuid igal juhul oli kaks aastat tagasi tehtud otsus loobuda ETV-s reklaami näitamisest Eestile saavutus. See oli sisuliselt meediapoliitiline valik, arenguraja valik, mis on teinud Eesti telekanalid tugevamaks nii majanduslikult kui programmiliselt. Tasapisi tõuseb nii isetehtava kui ka sisseostetava programmi kvaliteet ning vaatajatel on rohkem valikuvõimalusi.

Seetõttu olen veendunud, et ETV hetkelisest rahu-
puudusest tingitud otsus uuesti reklaamimüüki alustada on tormakas ja vale. See on kui tulekahju kustutamine ühel katusepoolel. See ei vii sammugi lähemale soovitatavale ringhäälingumudelile. Parem oleks maha rahuneda ja läbirääkimiste laua taha istuda.

Riigi meediapoliitikat kujundavad institutsioonid ei tohiks praegu käsipõsakil istudes toimuvat pealt vaadata. On tõepoolest aeg teha otsustavat meediapoliitikat. Teen Riigikogu kultuurikomisjoni esimehele, kultuuriministrile ja ringhäälingunõukogu esimehele ettepaneku veenda ETV-d reklaamimüügi otsust tühistama, võtta läbirääkimiste pidamine ETV-lt üle ja saavutada erakanalitega kokkulepe.

Reklaamimüügi taasalustamise põhjenduseks on ETV rahalised raskused. Nende raskuste leevendamiseks pole mõtet stabiliseeruvat telemaastikku segi paisata. Pealegi on rohkem kui küsitav, kas ETV

iseseisva reklaamimüügi oma rahakoti augud lappida suudab.

Erakanalid on valmis andma kindlaks määratud protsendi oma käibest avaliku ringhäälingu toetuseks. Selline lahendus sobiks ka uude ringhäälinguseadusesse ning see seadus võib tulla juba lähema kolmveerandaasta sees.

Erakanalitega tuleks kokkuleppele jõuda ka juhul, kui nende pakutav summa on praegu väiksem, kui ETV tahab, ega kata kõiki ETV vajadusi. Tuleks teha puudujäägi eksperthinnang. Riigil jätkuks vahendeid, et mõneti ebaotstarbekalt majandatud ETV-d ühekordselt toetada ja jälle jalule aidata.

See on igal juhul mõistlikum, kui majandustasakaal lõhkuda ja turgu solkida. Las turujõud otsustavad, kui palju erakanaleid püsima jääb. ETV-d pole sinna pulmavanemaks vaja.

Usun end teleala mõneti tundvat. ETV-l on alati oma unelmate rahakotist puudu olnud umbes 30 protsenti. On selge, et ETV ei saa oma kohustusi täita 100 miljoniga, keskpärane programm maksab 140–150 miljonit, hea umbes 180 ja kohalike võimete juures viimase peal telekava ehk 200–210 miljonit. Talutava summa saab kokku ka ETV-d uuesti reklaamiturule toomata. See oleks üks selge otsus ja pealegi oleks inimestel sellest hea meel.

Postimees, 12. mai 1999

SPONDEERITUD RAHU LÕPP

Puudulik ringhäälinguseadus tekitab paratamatult konflikte telejaamade vahel

Andres Jõesaar, TV 3 juhatuse esimees

Kehtiva ringhäälinguseaduse puudused on taas viinud konfliktini. Seekord on probleem Eesti Televisiooni rahastamises. Olgugi et pärast ETV ja erakanalite vahel sõlmitud reklaamilepingut valitses rahu, ei lahendanud leping põhiprobleemi: reklaamivaba ETV stabiilse rahastamise skeem ootab siiani uut seadust.

Mai alguses katkestas ETV ühepoolset lepingu. Ettekäändeks TV 1 maksmata 480 000 krooni. Hilinemine on kurjast, kuid see ei ole piisav põhjus. Erateled olid aprilli alguseks maksnud lepingujärgselt kokku juba 52 miljonit krooni. TV 3, Kanal 2 ja TV 1 on teinud ETV-le reklaami mittenäitamise eest ettemaksu kuni 30. juunini 1999. Väide, et ETV-l puudub erakanalite garantiikirjade esitamata jätmise tõttu 30 miljonit krooni, ei ole seotud kehtiva lepinguga, vaid perioodiga 1.09.1999–31.12.2000.

Üle jõu käiv leping

Erakanalid pakkusid ETV-le 20–24% reklaamimüügi tuludest. ETV nõuab garanteeritud 82 miljonit krooni. Ei saa süüdistada erakanalid neile üle jõu käiva lepingu mittesõlmimises. ETV on jäänud reklaamikriisist puutumata. ETV juhatuse ei usu, et 90ndate kiire tõus on läbi. 1998. aastal sai ETV erakanalilt 36 miljonit krooni — 21–22% reklaamiturust. Puhast ettemakstud raha — ei mingeid reklaamimüügi ega kommertsprogrammi kulusid.

Reklaami mittenäitamise lepingu põhimõtteid eirates on ETV järjest enam aktiveerunud reklaami müüjana. Kolm aastat tagasi olime ühisel seisukohal, et reklaamivaba ETV teenib kõige paremini vaataja huve. Programmipoliitika on vaba reklaamitellija survest. Ainult nii saab keskenduda põhieesmärgile — rahva informeerimisele ning rahvuskultuuri säilitamisele.

Reklaamile ja sponsorlusele tehti toona vaid kaks erandit — ühiselt mõisteti, et rahvusvaheliste spordivõistlustega kaasnev ning kultuuri sponsorreklaam jäävad.

Tegelikkuses levis sponsorlus kõikjale, lisandus ka puhas reklaam.

Aprillis esitasid erakanalid ETV-le reklaami näitamise eest lepingust tuleneva trahvinõude. Järgmisel tööpäeval teatas ETV lepingu ühepoolsest katkestamisest.

Miks ETV laiendas lepingu piire, teades, et see lõpeb konfliktiga? Põhjus on lihtne — riigilt saadust ja erakanalite maksetest ei jätku kõigi soovide rahuldamiseks. Aga kas nüüd appi võetud reklaam on sampo, mis kõik kulud katab? Kas peab nii palju kulutama?

Seaduseandja pole siiani suutnud avalik-õiguslikku ülesannet täpselt sõnastada. Jätkeb olukord, kus riik küll annab konkreetse summa, kuid jätab täpselt üle-

mata, mida ta selle raha eest saada tahab. Ebaselgus võimaldab täideviijatel omatahtsi talitada. Omanikul pole julgust-mõistust selgeks ülesandepüstituseks ja selle täitmise kontrolliks.

Reklaami müües on ETV taas dilemma ees, millest ta kaks aastat tagasi tänu erateledega sõlmitud lepingule vabanes: kuidas tasakaalustada eesti rahvuskultuur ja reklaamitellija kommertsühid? Suurte vaatajaarvude saamiseks on vaja kommertslikku ostuprogrammi, meelelahutust ning seebioopereid. Kõike seda on juba ilma maksumaksja rahata pakkumas erasektor. Mida suuremat turuosa ETV soovib, seda vähem saab maksumaksja raha eest näha ka aastate pärast kultuuripärandina hinnatud saateid.

Olukord on muutunud

Täna ei ole olukord telemaastikul enam kaugelt sama, mis kolm aastat tagasi. Balti Meediateabe uuringute alusel ei ole ETV enam Eesti vaadatuim telekanal — aprillis vaadati TV 3 juba ETVst rohkem. Reklaamitellija põhilises sihtrühmas — vaatajad vanuses 12–49 eluaastat — on TV 3 ETVst ees juba üle aasta.

Kuidas lahendada küsimus väheneva auditooriumiga avalik-õigusliku televisiooni ja kasvavate erakanalite olemusest?

Usun, et erinevalt USA-st on Eestis avalik-õiguslik televisioonil juhtiva meediana koht olemas. Probleemiks on võimaluste ja soovide tasakaalustamine. Näiteks Soome konservatiivne ringhäälingupoliitika on andnud maailma ühe parema kommertskanali.

Soome suletus ei meeldi Eesti liberaalse majanduse jutlustajatele. Nende arvates ei ole ETV-d vaja, kõik sagedused tuleb erakättesse anda, programmi sisule nõudeid mitte esitada. Turg reguleerib kõik. Samas on meil ka riigisotsialismi eestvõitlejaid — era tuleb hävitada ning riiklik kanal peab tegema kõike.

Soomes on avalik-õiguslik tele reklaami- ja sponsorivaba (v.a rahvusvahelised spordisuurvõistlused). Raha saab ta loamaksudest ja erakanalite reklaamituludest (5–24% reklaami käibest).

Seaduseandja tahte korral saab ka meil analoogi rakendada. Loamaksu asemel oleks riigi fikseeritud toetus. Vajadusel võib erakanalite makstava protsendi asendada reaalselt olukorda arvestava fikseeritud summaga.

Eesti ringhääling on praegu teelahkmel. Turu suuruse kohta on tasuta välja antud liiga palju ringhäälingulube. Sisuliste kohustusteta kasumile orienteeritud ringhäälinguajamades lähtuvad mitmed ainult rahaga mõõdetavast. Uuriv ajakirjandus pole rentaa-

bel. Sõnavabadus on moondunud uude vormi — maailmas annab otsida riiki, kus roolijoodik saab raadiost juhiseid politsei vältimiseks.

Lisaks laseb Eesti riik osa Eestis niigi nappivast reklaamirahast Venemaale voolata ning aitab seega ise

kaasa meile mitte just kõige meeldivama propaganda levitamisele.

Euroopa on läinud teist teed.

Postimees, 14. mai 1999

VEEL POLE HILJA PILTI REGULEERIDA

Selgus ringhäälingumaastikul on võimalik

Paul-Eerik Rummo, ringhäälingunõukogu esimees

Kuigi Eesti Televisiooni ja erakanalite leping ETV reklaamimüügist loobumise ja selle kompenseerimise asjus on praegu liiva jooksnud, pole põhjust kogu aktsiooni lugeda nurjunud eksperimendiks. Selleks on sel liiga mitu positiivset tagajärge.

Esiteks sai publik maigu suhu reklaamikatkestusteta TV-programmist. Meenutagem sagedasi proteste “tiivakeste” vastu, kui need veel avalik-õiguslikul ekraanil lehvivad. Ka nüüd, mil olude sunnil on reklaam ETVsse tagasi tulemas, näitavad arvamusküsitlused, et seda küll ollakse valmis sallima kui majanduslikku paratamatust ning osatakse end sellest mitte häirida lasta, kuid aktiivseid reklaamijanuseid ei näi eriti leiduvat. Niisiis on puhas programm jõudnud saada harjumuseks ning oma ostuinfo-vajadusele, kellele see parajasti olemas, leitakse rahuldust mujalt. Mis pole ju kuigi raske.

Teiseks näitas leping kogu praegusele konfliktile vaatamata, et teatud ühine huviruum on kõigil ringhäälingumaastikul tegutsevatel subjektidel täiesti olemas, mis vähemalt põhimõtteliselt võimaldab neil jõuda kõiki enam-vähem rahuldavate kokkulepeteni. Ajutiseks see asi jäi (ehkki pidas, muide, kauem vastu, kui mina isiklikult oma sügavamas südames sõandasin loota), kuid see ei ütle midagi leppe sisulise tuuma kohta, mis väärib edasitöötlemist.

Seadusandlik vundament

Kolmandaks ongi lugu nii, et ülimalt aeg on osapoolte spontaansele algatusele ehitada alla korralik seadusandlik vundament ja anda sellele igati vettpeidav õiguslik raamistik. On väga kahetsusväärne, et eelmine valitsus magas mitmel korral maha võimaluse ringhäälingumaastikul tekkivat viljakat tasakaalu seadusandlikult korrigeerida ja toetada või lausa aktiivselt tõrjus seda. Sellega läks kaotsi palju aega ja palju head tahet ning süvenesid eeldused uuteks konfliktideks ja kaoseks.

Kuid kindlasti pole ka praegu veel liiga hilja. Pealegi on kõikvõimalikud mudelid juba kümneid kordi läbi arutatud ja iga täiskasvanud inimene annab endale ju aru, et ideaalseid lahendusi ei ole maa peal olemas. Optimaalsed aga on. Siinkirjutaja peab meie praegustes ja nähtava tuleviku oludes optimaalseks mudelit, kus

korraliku mahu ja tasemega ning reklaamivaba avalik-õigusliku programmi tootmist ja edastamist finantseerib maksumaksja riigieelarvelise toetuse näol, millele lisanduvad seadusega määratud reeglite alusel eraldised tassist, mida hakatakse võtma eraringhäälingu tegevuslubade eest. Muu hulgas oleks see põhimõttelt ligilähedane Soome skeemile, mida äsja tõi Postimehes eeskujuks TV 3 juht Andres Jõesaar.

Juttu on olnud sellest, et ETV kõrvaldamisel reklaamiturult jääksid sinna põhilisteks ilmategijateks väliskapitalile kuuluvad kanalid, mis tähendaks, et liiga suur osa Eesti reklaamiturul liikuvast rahast kanduks Eestist välja. Ringhäälingulubade tasuliseks muutmise leevendaks sedagi muret.

Sponsorlus võiks jääda

Sponsorluse üle tuleks veel siiski mõtiskleda, et mitte last koos pesuveega välja visata. Kui ettevõtted või eraisikud saavad soovi korral toetada kõikvõimalikke suuri kultuuriprojekte, sealhulgas ka riiklike ja avalik-õiguslike teatrite ja kontserdiasutustega seostuvaid, poleks seda eriti loogiline välistada samasuguste asjade puhul ringhäälingus. (Uudised ja poliitika- ning majanduselu saated on mõistagi iseasi, nende spondeerimine on keelustatud kõikjal.)

Väidetakse, et sponsorluse maskis hiilib eetrisse ikkagi keelatud reklaam. Siiski on reklaam kui konkreetse kaubaartikli propageerimine ühelt poolt ja sponsortoetusega kaasnev sponsori nime, logo või kaubamärgi demonstreerimine teiselt poolt küllalt selgesti eristatavad selleks, et kui mitte muidu, siis kohtupretsedentide toel jaole saada, kummaga tegu.

Rääkides Euroopast, tuleb tunnistada, et reklaam kui avaliku ringhäälingu üks tuluallikaid pole seal kaugeltki tundmatu. Otse vastupidi: enamikus Euroopa riikides on see kasutusel. Selles mõttes pole ei reklaami edastamine Eesti Raadios ega sunnitud tagasipöördumine samale teele ETV poolt midagi eurokommete vastast ja keegi meid selle eest ei nuhtle. Mis aga omakorda ei tähenda, et Eesti ei võiks oma turu korrastamisel ja oma kultuuri edendamisel teha samme, millega vanad eurooplased ehk enam hakkama ei saaks. See poleks ju esimene kord. Oluline on teha neid nii, et iseenda varvast ära ei löö.

Eesti Päevaleht, 14. august 1999

VAJAME TUGE VAT ETV-d

Indrek Ibrus, Tartu Ülikooli ajakirjandusüliõpilane

Eesti telemaastiku korralduse üle käivad arutelud ei üllata enam ammu millegi uuega. Kõik nägemused on kümneid kordi eri seminaridel ära kuulnud ning lugematutes artiklites välja öeldud. Teada on, kes mida tahab ja mis mille taga seisab.

Nii ei ole midagi ootamatut ka nende riigi arveametnike rahaloogikas, kes loodavad kokku hoida ETV-d ja Eesti Raadiot liites ning kummagi eelarvet poole võrra vähendades. Sama ennustatavad olid ka arvamused, mis seepeale Eesti ajakirjanduses ilmutamist leidsid.

Eesti Päevalehe peatoimetaja Kalle Muuli poolt raadiosaates “Olukorrast riigis” välja öeldud seisukoht on sama, mida Äripäev on juba aastaid jutlustanud ning millest taas kord rääkis roosa lehe esmaspäevane juhtkiri: ETV tuleb erastada. Selle ideoloogia järgi tuleks juhil, kui riigil on tõesti huvi oma kodanikele teatud kvaliteediga teleteenust pakkuda, see vähempakkumise korras eri erakanalite vahel laiali jagada.

Majandusloogika vinklist kõlab selline visioon üsna veenvalt. Ometigi on Eesti trükiajakirjanduse tipptegijad teleajakirjanduse kõõgipoolle paar kompetentsiapsu teinud. Üks neist on ilmne teadmatus sellest, milliseks nüüdisajal on kujunemas teleauditooriumide käitumine.

Miks ei ole siis riigil mõtet osta üksikuid saateid suvaliste erakanalite käest? Saated oleksid just nagu eetris ja rahval võimalus neid vaadata — milles probleem?

Probleem on selles, et mida aeg edasi, seda väiksemaks muutub selliste üksikute saadete kasutegur. Olukorras, kus pea iga päev tuleb juurde uusi, üha spetsialiseeritumaid telekanaleid, kandub rõhk üksikult terviklikult saatelt üle kanalile kui temaatilisele tervikule. Inimesed vaatavad Eurosporti, CNN-i või MTV-d kui selge suunitlusega kanaleid ning ajavad üha vähem näpuga järke mööda lõputult paksenevaid telekavasid. Kompott-kanalid on kaugemas perspektiivis paratamatult kadumisele määratud.

Äripäeva plaan oleks selles kontekstis sama totter kui näiteks selge suunitlusega Äripäeva enda artiklite

ärarajamine kõigi Eesti ajalehtede vahel. Süstemaatilisest majandusalasest informatsioonist huvitatud lugejad selle üle ilmselt ei rõõmustaks.

Nii ei saa ka rõõmustada plaanide üle ETV-d hävitada. Sest nii nagu majandushuvilised tahavad lugeda Äripäeva, peab ka igale eestlasele jääma koht, kus puutuda kokku kvaliteetse visuaalkultuuriga. Tänapäeva võimsaima meediami eetrlainetuses peab säilima kindel lainepikkus, mis pakuks igale eestlasele vajalikku emakeelset informatsiooni. Lainepikkus, mis keset särtsuvat globaalmeediat tuletaks nõndaviisi meile ikka aeg-ajalt meelde, kes me sellised oleme — eestlased juhtumisi.

Ja see ei ole lihtsalt üks pateetiline kaunisjutt. Sest mis hakkab olema 21. sajandi peamine võitlustanner? Eks ikka see üüratu hulk kõikvõimalikke helesiniseid ekraane. Saak, mille nimel aga kogu müdistamine lahti läheb, on vaatajate kultuuriline identiteet.

Parim näide, mis säärase meediamadina puhul kaalul võib olla, asub meie oma kodutanumal. Londoni Ülikooli natsionalismiuurija professor George Schopflin räägib Luubile antud intervjuus, kuidas siinsed muulased peavad oma pealinnaks pigem Moskvat või Peterburit. Põhjuseks on siin suuresti just need viis tundi, mis siinsed venekeelsed kaasmaalased veedavad peamiselt idakanaleid vaadates. Schopflin näeb selles kontekstis selget vajadust kohaliku venekeelse telekanali loomise järele. Selle ülesandeks oleks Eesti-kesksuse suurendamine meie muulaste identiteedis.

Aga miks peaks oht peituma vaid neis tundides, mille veedab telerite ees muukeelne vähemus. Ega eesti keelt rääkiva enamuse postsotsialistlik identiteet palju kindlam ole. Ning ahvatlusi, mis selle identiteedi suvalises suunas kallutada võiksid, ilmub meie elutubade teleakendesse aina juurde. Ühiskonna kultuurile killustumine ning kodanike võõrandumine oma riigist on nõndaviisi kerged tulema. Ja seda võiksid ka rahandusministeeriumi ametnikud karta — kust need maksud siis ikka enam nii kergelt tulevad.

Postimees, 8. september 1999

SALAJASED VARJUD EETRIS**Poliitiline tõmblemine viib ETV ja Eesti Raadio likvideerimiseni**

Toomas Lepp, ETV peadirektor

Ei tahaks kirjeldada varje, vaid allikat, mis neid heidab. Varjudeks on meediakanalid, allikateks valitsus, Riigikogu, kultuuriministeerium.

Tooksin lugejani ühe tsitaadi, mis pärineb Soome Vabariigi presidendilt Yleisradio kohta: “Usutavust ja usaldust on raske saavutada, aga kerge kaotada. Kogemus ütleb, et ka traditsioonilised infovahendajad

võivad seada ohtu oma mõjujõu, kui lähevad lühinägelikkusse. Auditooriumiuurimused on kõlblikud kommertsuuhetes, nende põhjal ei saa arvustada töö tulemuslikkust.”

Soome poliitikud mõistavad ühiskonna vajadusi ning Euroopa kultuurisuundumusi. Soome riik abistab, muide, ka ETV-d — Eva Lilleta Soome saatkonnast oleks ETV pilt tükike vaesem.

Oktoobris 1997 kirjutasin muu hulgas: ETV praegune põhihäda on iga-aastane ebakindlus eelarve pärast. Muutunud pole midagi.

Suutsin ETV omasaadete mahtu suurendada 1300 tunnilt 2400 tunnini. Toodeti 14 filmi Eesti Telefilmis, 13 telelavastust (neist üks 12-osaline), alustati regulaarseid ülekandeid Riigikogust, taastati maaelu- ja süvamuusikaprogrammid, tasakaalustus “Otseliin”.

Tunnistan vigu

Olen teinud teatavaid vigu. Ei osanud prognoosida stagneerunud keskkonna raevukat vastuseisu reformidele, ei kontrollinud majandusplaanide reaalselt täitmist. Uskusin poliitikuisse. Uskusin eneseregulatsiooni. Alahindasin kurjust ja alatust.

Leppisime erakanalitega kokku reklaamimüügi tulude kompenseerimises. Teadsin lepingu sõlmimisel selle kaht kõige nõrgemat külge — poliitiline sinisilmsus ja lepingu lühiajalisus, mille tingis Kanal 2 ja TV 3 tegevuslubade tähtaeg. Peale riigikontrolli märkusi ning reklaamiturulangust ei olnud ringhäälingunõukogu (RN) ja erakanalid enam huvitatud lepingu jätkamisest. ETV ainuvõimalus oli uuesti siseneda reklaamiturule, mille nii ETV juhatus kui ka RN ühehäälselt aktsepteerisid. Suureks pettumuseks oli mulle aga poliitikute ilmne leigus avaliku ringhäälingu olemusliku reformimise suhtes. Mart Siimanni valitsus esitas Riigikogule eelnõu, milles esmakordselt oli määratud fikseeritud summa avaliku ringhäälingu toetamiseks. Praegune koalitsioon aga hävitas eelnõu.

Ringhäälinguseadusega seonduv vindub nii ja naa, kuni keegi midagi välja käib, et siis lahvatava kiirtule all vaidlus ruttu lõpetada, üksteist natuke süüdistada ning siis millalgi uuesti poliitilisele vastasele turja karata, unustades ühiskonna vajadused ja allkirjad lepingutel. Kui me uuesti reklaamimüüki alustasime, püüdsid valitsuse ja era-lobby esindajad seda keelustada.

Moodustati ringhäälinguseaduse ettevalmistamise komisjon kultuuriministeeriumi kantsleri Margus Allikmaa juhtimisel, selle üheks eesmärgiks oli ETVst kiiruga reklaam välja viia. Selgus, et Euroopas on reklaam hää asi, kõlbab meilegi. (Arutelu tipnes eelmisel nädalal vastava komisjoni nendinguga, et avalik ringhääling reklaamita läbi ei saa.) Siis avastati, et Lepp ei kõlba ETVd juhtima. Olevat autoritaarne ning sõlminud ETV-le kahjulikke lepinguid. Komisjonid ja revisjonid midagi seadusevastast ei leidnud, vastuolud lahenesid ETV-le väga soodsalt — uus neljaliikmeline

juhatus on teotahteline ja eesmärgipärane, mis tähendab, et reformid ETV viimisel ökonoomsemale majandamisele viiakse lõpule, suurendatakse tösielu- ja kultuurisaateid.

Salastatud eelarve

Augusti keskel selgub, et ETV-ER eelarve on muutunud salajaseks. Valitsuse esindaja teatab külmalt, et ETV ja ER pole täitnud oma ülesandeid. ETV juhatus saab Postimehe tegevtoimetajalt Toomas Mattsonilt teada, et valitsus soovib vähendada eelarvet 50 protsenti. Ministeeriumi vastustes ETV järelepärimisele midagi säärast aga pole. Rahandusministeeriumi ametnikud teatavad õhinal, et olla arvtused, mis tõestavat eelarvete vähendamise võimalikkust. Ametlikest ringkondadest keegi ETV ja ER-iga endiselt ei räägi. Erakanalid avaldavad nagu kokkulepitult uudiseid ETV eelarve juba kindlast vähendamisest.

Siis teatab kantsler Allikmaa: müüme ETV ruttu maha, ehk saab märtsis mõne miljoni. Enne seda on kultuuriminister järeeltsenseerinud ametlikus kirjas sõltumatut ETV-d ning kantsler Kinneviiki patroonina palunud ETV-l TV 3 kasuks seadust rikkuda. Kellelgi on vaja kiiresti vabaneda ETV-st ja ER-ist. Kultuuriministeeriumis lebab aga praegugi ülisalajane paber — ETV-ER eelarvet tuleb vähendada kuni 50 protsenti. Kas see ongi peaministri poolt lubatud avalikkus ja läbipaistvus?

Reedel kuulsin õnneks peamöödukat häält: Andres Tarand teatas raadios, et mingeid otsuseid ETV-ER eelarvete osas tehtud ei ole, asja tuleb rahulikult kaaluda. Teine möödukas hääl (Dajan Ahmetov) teatas saates “Otseliin”, et ETV tuleb kohe likvideerida, millega kultuuriminister põhimõtteliselt ka nõustus, lubades seda teha vähem tormakalt kui Ahmetov. Kuidas siis tegelikult, möödukad? Kuidas siis tegelikult, reformikad?

Muuseas, Eesti erakondadest on ainult Isamaaliidule meenunud avalik ringhääling: Isamaaliidu programmis on nimetatud avalik-õiguslikku ringhäälingut ühel korral seoses vajadusega toetada süvakultuuri avalik-õiguslike meediakanalite kaudu.

Vaatamata kõigele on ETV-s valmis kava, kuidas vähendada koosseise, kuidas tellida rohkem programme erafirmadelt, kuidas paremini informeerida kõiki vaatajaid Eestis. Või teisisõnu, nagu soovis Andres Tarand: pealike kihid on kokku leppinud kokkuhoius.

Teatan avalikkusele, et soovin ellu viia neid põhimõtteid, mis on vastu võetud Eesti ja Euroopa riikide mitmetes ühisdokumentides avalik-õigusliku ringhäälingu kohta, millele Eesti riik on oma garantii andnud, ning soovin Eesti riigilt saada ringhäälinguseaduses sätestatud ülesannetele vastavat toetust Eesti Televisioonile. ETV ja ER on ainukesed Eesti oma infokanalid, sest nii suured päevalehed, BNS kui ka kõik mõjukad era-tele-raadiokanalid kuuluvad võõrkapitalile.

Postimees, 17. september 1999

SÕLTUMATUS ON JA JÄÄB

Usk ETV ja Eesti Raadio kadumisse on ennatlik

Margus Allikmaa, kultuuriministeeriumi kantsler

Kirjutises “Salajased varjud eetris” (PM 08.09.99) maalib Toomas Lepp siit-sealt kogutud muljete ja jutukatkete põhjal sünge pildi avalik-õigusliku meedia tulevikust või selle puudumisest Eestis. Sisuliselt süüdistab Lepp erinevaid riigiametnikke salajases vandenõus oma isiku ja ETV vastu.

Osaliselt on Lepal õigus: kahe eraldiseisva meediastruktuuri, ETV ja Eesti Raadio ülalpidamine tänases mahus on Eesti riigi praegust finantsseisu arvestades tõepoolest liigne luksus.

Kooliraha tagasi

Toomas Lepp mõistab, et kalli ärikoolituse periood, mil ta harjutas kätt 90-miljonilise eelarvega ETVd juhtides, on lõppenud ja kätte on jõudnud aeg õpitud erialal kraadi kaitsta. 17 miljoni krooni suurune auk eelarves ehk kooliraha tuleb tagasi teenida. Teisiti ei ole võimalik, vähemalt tavaarusaamade järgi ei ole avalik-õigusliku institutsiooni pankrot Eesti riigis aktsepteeritav. Seda on ilmselt mõistnud ka Hansapank. Teisiti on raske seletada 20 miljoni krooni suuruse (õppe)laenu andmist kellelegi, kes lubab edaspidi lihtsalt kokkuvõtteks majandada. Pole ju Lepp siiani suutnud tõestada, et tal diplom taskus on, ja edasine aeg kulub omandatud teadmiste edukale realiseerimisele.

Ei pruugi olla eriline teadjamees, et mõista: tänased kulutused ETVs ja ERis ei ole piisavalt põhjendatud. Kahtlen, kas ka väga avalik arutelu, mida tuleks ETV ja ERi endi algatusel ja huvides korraldada, suudab meid veenda vastupidises. Liialt palju on mõlemas struktuuris sarnaseid funktsioone täitvaid üksusi, mis aga veelgi olulisem — avalik-õigusliku ringhäälingu ees seisvad ülesanded on siiani täpsustamata. Seadus võimaldab täna võtta endale suvalisi kohustusi ja sellest lähtuvalt süüdistada ETV võlgades ükskõik keda — rumalaist ametnikest erajaamade omanikeni.

Antud tingimustes pidas valitsuse liikmete enamik ainuvõimalikuks lahenduseks täiesti uue ülesande püstitamist ETV ja ERi ette, sundides süsteeme muutama kulutuste järsu vähendamise kaudu. Osaliselt on see abinõu ka tulemusi andnud. Vaevalt oleks ETV muidu alustanud selliseid jõulisi, kuid majanduslikult vähepõhjendatud muutusi. Ilmselt oleks selle asemel alustatud rünnakut valitsuse reservfondis olevate miljonite suunas. Tõenäoliselt oleks küsitud ja saadud suuremat laenu ka Hansapangalt.

Esialgul ei ole ER teavitanud avalikkust, kas ja millal kavatakse üle vaadata oma kulutused. Loodan, et raadio peadirektor kaalub kokkuhoiupoliitikast tingitud muutused enne elluviimist põhjalikumalt läbi.

Eelarve kärpimist ei tule mingil juhul käsitleda kui šokiteraapiat, mis peab kiirendama soovitud muutusi. Riigi rahalised võimalused on varasemate aegadega võrreldes oluliselt kahanenud ja ainuüksi kultuuriministeerium peab oma valitsemisalas kulutusi vähendama 55 miljoni krooni võrra, võrreldes 1999. aasta esialgse eelarvega. Kultuuriministeeriumi valitsemisala selle aasta eelarvest läheb 17 protsenti ERile ja ETVle, lisaks neile on ministeeriumi valitsemisala laua ääres veel 119 suud ehk allasutust.

Mõtlemine edasi

Kas ETV ja ER jäävad püsima iseseisvate struktuuridena, näitab tulevik. Selge on üks: riik peab tagama oma elanikkonnale võrdsetel tingimustel kättesaadavad tele- ja raadioprogrammid, mille saated oleksid sõltumatud ehk vabad poliitilisest ja majanduslikust võimust. Lisaks sellele on raadiol ja eriti televisioonil täita oluline roll meie omakeelse kultuuri väärtustamisel ja jäädvustamisel n-ö rahvusliku mälu ehk ajaloo tarbeks. Millised struktuurid, kas avalik- või eraõiguslikud, ühiselt või lahus seda ülesannet kõige paremini täidavad, on ainult majandusliku otstarbekuse seisukohast arutatav.

Varem või hiljem peab riik vastava analüüsi tellima, võttes samaaegse vaatluse alla ka ETA ja Ringhäälingu Saatekeskuse. Ainuüksi ETA, ETV ja ERi kolmekordselt dubleeritud infopunktide võrk väärrib majanduslikust aspektist lahtimõtestamist.

Siit edasi võiks hakata hargnema idee ühtselt Eesti Rahvuslikust Ringhäälingust, nagu seda on Soomes Yleisradio või BBC Inglismaal, aga see on juba järgmise artikli teema.

Täiesti mõistetav on praeguste juhtide mure oma positsiooni pärast. Tahan siiski rõhutada, et ei ole päris objektiivne isiklike hirme otseselt seostada struktuuri kui terviku olemasolu või hääbumisega. Kindlasti vajab Eesti riik nii praegu kui ka tulevikus erahuvidest sõltumatut ringhäälingut.

Eesti Päevaleht, 8. oktoober 1999

AVALIK-ÕIGUSLIK VÕI ERAÕIGUSLIK EESTI RINGHÄÄLING?

Hagi Šein

Avalikku ringhäälingut vaevavad kriisid. ETV kriiside põhjus on tormakas ekslikkus. Süstemaatilisel kutsuh kriiside esile ka riigivõim. Häda algab sellest, et nii erakondadel kui riigil on ringhäälingupoliitika piisavalt läbi töötamata. Ka kipub vabasse ajakirjandusse sekumine enamasti poliitikute näppe kõrvetama.

Televisiooni ja raadio puhul on raske kohandada muude majandusvaldkondade põhimõtteid. Parteidel ei jätku meediaasjatundjaid, seetõttu seob käsi ja jalgu asjasthuvitatute omavaheline kähmlus. Ringhäälingunõukogu on oma tegemistes äpardunud. Kõik see kestab juba aastaid, ent lõpuks tuleb olukorrast ikkagi välja tulla. ETV tõsised hädad ja riigi rahanappus sunnib otsustega kiirustama. Poliitikud peaksid siiski eelnevalt mõnedes asjades kokku leppima. Panen ette kaaluda kokkulepet järgmistes põhimõtetes:

Lähema 10–20 aasta jooksul ei saa Eestis loobuda avalikust ringhäälingust. Seadustatud kohustusena on see ainus kindel garantii, mis tagab rahvale objektiivse, tasakaalustatud, erapooletu ja mitmekesise ringhäälinguteenuse osutamise. Riik ei saa kelleltki tellida demokraatiat.

Avaliku ringhäälingu ülesehitust ja rahastamiskeemi saab muuta vaid seadusega, mitte kiirustades tehtud rahakärbetega. Uus ringhäälinguseadus tuleb vastu võtta lähema poolaasta jooksul. Tuleb anda aega üleminekuks ning uus skeem rakendub täismahus jaanuaris 2001.

Avaliku ringhäälingu majanduslikuks eesmärgiks ei saa olla võimalikult mahuka programmi tootmine võimalikult odavalt ja võimalikult vähese arvu töötajatega. Kõnelema peab ringhäälinguteenuse hinnast, tasemest ning võimest rahuldada rahva vajadusi. Riik peaks maksma selle eest, mida ta seaduses eesmärgidena deklareerib.

Kõige rohkem vaatajaid ei ole eesmärk

Avalik ringhääling ei võistle erasektoriga rahaallikate pärast. Parim võimalus on loobuda reklaamist avalikus ringhäälingus ning seadusega eraldada osa eraringhäälingu tuludest avaliku ringhäälingu toetuseks.

Avaliku ringhäälingu riiklikud rahastamisallikad peavad olema sõltumatud. Kui ei saa juurutada solidaarset avaliku ringhäälingu (loa)maksu, peab seadusandja leidma muu stabiilse rahastamis-skeemi. Avalikul ringhäälingul peab olema mitu tuluallikat.

Avaliku ringhäälingu kogukulu hoitakse tasemel 185–210 miljonit krooni aastas. Riik katab sellest 75%, palju vähem kui seni. Rahajaotus ETV ja ER vahel muutub põhjendatuks. Avalikule ringhäälingule ei esitata aastani 2003 iga-aastast eelarve tasakaalu

nõuet ning antakse laenu investeeringuteks kuni 15% aastaeelarvest. Võlg kaetakse ETV ja ER mittevajaliku kinnisvara võõrandamisega.

Avalik ringhääling ei võistle iga hinna eest esikoha pärast auditooriumi haaramisel, vaid osutab seadusega seatud avalikku teenust.

Avalik ringhääling ei tee kommertssaateid, ei tegele varjatud sponsorluse ja reklaamiga. Uus tootmiskorraldus ja saadete ulatuslik sisseostmine ei tohi ohustada ringhäälingu toimimissõltumatust.

Avaliku ringhäälingu reformimisel tuleb vältida pöördumatult negatiivseid tagajärgi ja avaliku teenuse hinna tõusu. Ringhäälingu nõukogu annab eksperimenterimisloa tootjate süsteemi rakendamiseks, struktuuriüksuste erastamiseks ja töötajate veelgi ulatuslikumaks koondamiseks alles põhjaliku analüüsi ja majandusplani põhjal. ETV ja ER turuväärtus ei tohi väheneda.

Avalikus ringhäälingus säilib põhi-programmi tootmiseks vajalik loominguiline kollektiiv. Samas alustab ETV sõltumatu audiovisuaalse sektori toetamist ja arendamist Eestis. ETV-d kohustatakse Eesti videotootjalt ostma, tellima või koostöös tootma vähemalt 25% programmi mahust, alates 2001. aastast. Suurema mahu väljajagamine teenustööna on ebasoovitav programmi kommertsialiseerumisohtu tõttu ja toimetussõltumatuse säilitamise huvides. Kõiki avaliku ringhäälingu programmelemente ei saa toota erasektoris.

Ringhäälingunõukogu tuleb reformida

ER ja ETV ühendamine on tõsiselt arvestatav ettepanek. Siiski ei saa see toimuda kellegi suvalise arvamuse kohaselt. Ühendamisidee aktsepteeritakse, kui õnnestub tuua veenvaid argumente ja majandusarvutusi, mis tõendavad selle võtte positiivset mõju ringhäälingu arengule. Tegemist on eripärase sammuga, mida võib võrrelda näiteks kahe teatri või kahe orkestri ühendamiselega.

Riigikogu reformib ringhäälingunõukogu. Võimuorganil, kes pole suutnud teha pädevaid otsuseid, sisuliselt kontrollida ETV tegevust ega vältida ringhäälingu jätkuvaid kriise ja vigu, ei õnnestu see suure tõenäosusega ka edaspidi.

Eespool öeldul on muidugi ka alternatiiv — võetakse ette protseduur, millega avalik-õiguslikku ringhäälingut asendab eraõiguslik AS Eesti Ringhääling, mille aktsiakapitalist 49% paneb Erastamisagentuur müüki 2000. aasta kevadel. Aga see oleks juba üks teine jutt.

Postimees, 15. detsember 1999

RINGHÄÄLINGUPERESTROIKA TULEB LÕPETADA

Avalik-õiguslikule ringhäälingule pole alternatiivi

Andres Herkel, ringhäälingunõukogu liige (Isamaaliit)

Ehkki Toomas Lepa temperamentne, kuid sihipäratu rahmeldamine Eesti Televisiooni juhina on avalikkuse meeli kaua ärevil hoidnud, ei piirdu tele- ja laiema ringhäälinguprobleemid üksnes tema markantse isikuga. Samuti ei lõpe ega lahendu need probleemid tema vabastamisega ETV peadirektori ametikohalt.

Paljud “revolutsioonilised” ideed alates ETV ja Eesti Raadio kulutuste kahekordsest vähendamisest nende ühteliitmise teel ning lõpetades ETV erastamisega on avalikkuse ette toodud süütu viitega, et “midagi tuleb ju teha”. Igasugusel tegevusel peab siiski selge eesmärk olema ning enne ühe või teise järsu sammu astumist tuleb küsida, kelle huvides see samm tehakse ning mida see endaga kaasa toob?

Edasisi segadusi ei õnnestu vältida, kuni ei saavutata ühiskondlikku ja poliitilist kokkulepet mõnedes põhiküsimustes. Lõpuks ei ole neid küsimusi teab kui palju. Kas Eesti vajab avalik-õiguslikku televisiooni ja raadiot?

Jah, vajab. Eratelevisioonide puhul on ebakindel nii nende poliitiline tasakaalustatus kui ka sotsiaalne ja kultuuriline roll. TV 1 avalik seebistumine tuleva aasta algusest on hoiatav näide. Omatoodetud väärtprogramm võib olla erakanalite jaoks prestiižiküsimus või katse tõestada seda, et avalik-õiguslik ringhääling ei paku oluliselt paremat programmi. Sellist konkurentsi tuleb kahtlemata tervitada. Kuid kui avalik-õiguslik kanal lakkab olemast, siis lõpeb ka erakanalite motivatsioon nendega võistelda.

Raadio puhul tuleb tõdeda, et ükski eraraadiotest, välja arvatud Kuku, pole suutnud stabiilselt toota nõudlikuma sisuga programmi. Eraldi argument avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkuse kohta on seotud meie keeruka geopoliitilise asendiga Venemaa ja Euroopa vahel. Nimelt on kaitsevõime propaganda-sõjas üks riigi kaitsevõime eeldusi.

Kuidas tuleb avalik-õiguslikku ringhäälingut rahastada?

Stabiilse toetusega riigieelarvest ning omatuludest reklaami näol. Sealjuures peab rahastamise prioriteediks olema avalik-õigusliku programmi tootmine, mitte anakronistlike mammutkoosseisude pidamine palgalehel. Jutud reklaami edastamise lõpetamisest on

vastutustundetud, kuni puudub konkreetne lahendus, kuidas reklaamituluseid asendada.

Reklaamivastaliste leeri on seni kuulunud nii ETV konkurendid kui ka tema neitsilikust nõudvad naiivistid. Kummata tuleb meil endale selgesti aru anda, et reklaamituludest loobumine tugevdab survet riigieelarvele mitmekümne miljoni krooni ulatuses. Minu arvates on neid miljoneid võimalik märksa mõistlikumalt kulutada kui donkihhotlikule võitlusele pesupulbri ja hambapastaga.

Kus on piir avalik-õigusliku ja kommertsprogrammi vahel?

Siin pole väga ühest vastust võimalik anda, tegemist on n-ö igavese diskussiooniga. Kuid kõige üldisemad põhimõtted on võimalik siingi sõnastada. Kahekolmeptsendilise vaatajareitinguga elitaarne ETV oleks mõttetud. Elitaarne publik leiab oma saated kätte ka hoopis kirevamast kavast. ETV peab paratamatult täitma rahvatelevisiooni rolli, mistõttu Eurovisioon, olümpiamängud ja jalgpalli MM peaksid edaspidigi ekraanile jääma. Kui aga programm hakkab selgelt järgima üksnes kommertsshuvisid, siis tuleb ringhäälingunõukogul sekkuda.

Kuidas suhtuda Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio ühendamisse?

Seegi idee on praegu ebaküps ja eksitav — eriti kui arvestada nende organisatsioonide erinevat finantsmajanduslikku olukorda. Televisiooni ja raadio spetsiifika on piisavalt erinev, mistõttu näiteks toimetuste ühendamine ei tule kõne alla. Ühendada saab teisi funktsioone, näiteks raamatupidamist, hoonete haldamist jms. Samas pole keegi suutnud esitada vettpidavaid arvutusi, mis suudaksid tõestada ühendamise otstarbekust.

Ringhäälinguküsimused on meedias palju hüstee-riat tekitanud. Tegelikult on kehtiv ringhäälinguseadus suhteliselt hästi toiminud. Teravad probleemid on seotud teravate konkurentsiküsimustega. Tagantjärele vaadatakse viimaseid aastaid eesti telekanalite kuldajastuna, kus turulejäämise nimel on palju mängu pandud. Ees seisab püksirihma pingutamise aeg ning see puudutab ka ETVd.

Sirp, 7. jaanuar 2000

MITTE AINULT TELEVISIOONIST

Andres Herkel

Television, eriti selle kõlavalt avalik-õiguslikuks ristitud vorm on midagi, mille tähendus saab paljudele hoomatavaks alles tema osalise või täieliku puudumise puhul. Ühtäkki märgatakse, et me vajame riigikaitse- saadet, tarbijakaitse saadet ning liiklussaadet — kõnelemata juba uurivast ajakirjandusest, venekeelsest publitsistikast või laste- ja kultuurisaadetest. Odav television ei tule kõigi nende ülesannetega toime.

Olukord, kus avalik-õiguslik television põeb süsteemist juhtimisest tingitud pohmelust ning tema toetust riigieelarvest on kärbitud, kutsub esile mõtteskeeme, mis esimesel pilgul on küll loogilised, kuid mille elluviimine suurendaks segadust veelgi. Kaheks kõige tüüpilisemaks skeemiks, mida siinkohal kritiseerida võtan, on esiteks sõja kuulutamine meelelahutusele ja reklaamile ning teiseks telejaamade — ükskõik kas erakanalite või Eesti Televisiooni võimalik “äraostmine” ministeeriumide poolt, et tagada vastavalt keskkonna-, riigikaitse-, liiklus- ja muude saadete tootmine. Kummagi küsimusteringiga seonduvad laiemad meedia- ja ühiskonnateoreetilised aspektid, mistõttu lihtsad rusikareegli-lahendused ei pruugi kaugeltki olla parimad.

Kommerts- versus kultuurikanal

“Sõda meelelahutusega” on pseudosõda, millega tegelesse probleemidesse süüvimata kiputakse kaasa minema. Ühtede jaoks tähendab see donquijotelikku võitlust kultuurikanali neitsiliku puhtuse nimel, teiste jaoks aga lihtlabaseid konkurentsihuvisid. Ma ei taha ülearu pikalt peatuda reklaamil, mis on antud küsimuse puhul küll enim vaieldud, kuid ometi mitte ainus aspekt. Kitsalt rahanduslikest kaalutlustest lähtudes on reklaamitülga seotud dilemma riigi jaoks järgmine: kas lasta avalik-õiguslikul televisioonil teenida omatulu reklaamiaja müügilt või kompenseerida see suurema riigieelarvelise toetuse või täiendavate maksumustega. Enamik Euroopa riike on valinud esimese tee.

Reklaamivaba kultuurikanal saab olla eeskätt suure rahvaarvuga riikide luksus, kus on palju avalik-õiguslikele teleprogramme, lai auditorium ning piisavad rahalised võimalused. Eesti-suurusel riigis, kus võimalusi napib ning on vaid üks maksumaksja rahaga toetatud telekanal, tuleb paratamatult leppida “segatoiduga”, mis seob erinevate huvidega vaatajaid ning mille puhul erinevad auditoriumigrupid leiavad spetsiifiliselt nendele suunatud saated kindlatelt kellaaegadelt, mitte ei vaata neid kakskümmend neli tundi järjest. Seega on Eesti tingimustes oluline, et meie ainus avalik-õiguslik telekanal ei marginaliseeruks. Vastupidi, tal on lausa kohustus täita oma muude

ülesannete kõrval ka meelelahutuslikku ning massikultuurilist funktsiooni.

Television ongi oma olemuselt massikultuuri nähtus ning rahvuslik television, mille üks ülesandeid on tagada ühiskonda integreeriv infoväli, seda enam. Muuseas kuulub niisuguse infovälja juurde ka reklaam ning näiteks valimisreklaami väljajätmine ETV-st, nagu viimaste riigikogu valimiste puhul juhtus, on selgelt marginaliseeriva toimega.

Illusioonide kütkes on need, kes arvavad, et kultu- tades meelelult raha ning täites ETV programmi üksnes süvamuusikaga, elitaarsete kirjandus- ja teadus- saadetega, kallite telavastuste ja väärtfilmidega tõs- tame kultuuri sellega keskele kohale. Ei, see ei tähenda mitte kultuuri astumist keskele kohale, vaid hoopis ETV lahkumist sealt. Paremal juhul annab säärane eksperiment kultuuriinimestele rohkem tööd ja leiba ning võib kaasa tuua ka mõningaid loomingulisi õnnestumisi, kuid peamiseks tulemuseks on midagi muud — ETV marginaliseerumine ning puhtale kommertsile suunatud programmide edu. Tõsiasi, et Arte tüüpi kultuurikanaliga hakkama saamiseks napib meil nii tugevaid tegijaid kui ka laia kandepinda, ei vaja ilmselt pikemat tõestamist.

Kultuurile mõeldes võiks ETV olemasolust oluli- semaks pidada näiteks Loomingu ja Akadeemia ilmu- mist. Nemad saavad tõesti olla elitaarsed ega pea alluma massikultuuri mängureeglitele. Isegi Kroonika ja Seltskond (erinevalt näiteks erakanalite suhtumisest ETVsse) ei lärma, et mille pagana pärast riik neile raha annab või et lõpetatagu reklaam.

Avalik-õigusliku tähendus

Avalik-õigusliku televisiooni tähendus on avaram — mitte kitsalt kultuuriline, vaid ühiskondlik selle sõna laias mõttes. Ta hõlmab ühtaegu nii kultuuri kui ka kommertsit, nii saateid vähemustele kui ka kõige laiemale publikule. Sinna ongi koer maetud, sest alati on lihtne põhjata häbitut kommertsit ning tuua näiteid avalik-õiguslike algete olemasolust väljaspool avalik-õiguslikku kanalit. Need vaidlused ei vii kuhugi ega lõpe vist kunagi.

Sisuline probleem on minu arvates mujal — sel- leks on käärinud televisiooni mõjujõu ja võimaluste vahel esitada telesaadete kokkusurutud formaadis sisuliselt pädevaid ning veenvalt tõestatud argumente. Üha pealiskaudsemate trikkidega on võimalik saavu- tada üha suuremat mõju, nagu osutab Pierre Bourdieu äsja eesti keeles ilmunud raamatukeses “Televisioo- nist” (Loomingu Raamatukogu 1999, nr. 30). Ja just siin on avalik-õiguslikule televisioonile esitatavad

nõudmised ning tema vastupanuvõime ahvatlustele kvalitatiivselt kõrgemal tasemel, kui me seda erakapitalil põhinevate või otseselt valitsusest sõltuvate kanalite puhul näeme.

Avalik-õiguslik televisioon on küll rahvuslik, kuid mitte riiklik televisioon. Ta ei tohi sõltuda ühe võimuerakonna või valitsuse suvast. Kontroll tema üle peab olema seotud laiemate huvigruppide kaasamisega ning otsese ajakirjandusliku töö sõltumatus tuleb tagada kõigil tasanditel. Eesti puhul on kriitikud sageli märkinud, et avalik-õigusliku televisiooni põhimõte ei saa meil sisuliselt toimida, kuni otsused tema iga-aastase rahastamise üle tehakse poliitilisel tasandil ehk võimuloleva valitsuse ja riigikogu enamuskoalitsiooni poolt. See tekitab ebastabiilsust ning jätab alati vähemalt teoreetilise võimaluse avaldada televisioonile eelarve kaudu poliitilist survet.

Ja olgu siinkohal kõrvalmärkusena osutatud, et eriti riigieelarvest sõltuva rahvusteleviiooni jaoks on reklaamimüügist saadav omatulu tema sõltumatus täiendav tagatis.

Kes tellib muusika?

Lõpuks ei saa mööda minna ka demokraatia ja sõnavabaduse tagamisest. Pole midagi lühinägelikumat kui idee täita need infovälja nišid, mis on jäänud avalik-õigusliku televisiooni vaesuse tõttu katmata, valitsuse otsetellimustega. See tähendaks, et kultuuriministeerium tellib laulupeoülekande, kaitseministeerium tagab ülekande kaitseväe paraadilt ning siseministeerium laseb vaatajateni tuua panegüürika politseireformi kohta. Sisuliselt tähendab see televisiooni kui valitsuse propagandaasutuse taastamist. Ahel, mis algab üsna süütute “Keskonnauudistega”, võib õige pea tipneda juba märksa tõsisemate rollivääratustega, kus toimetusliku sõltumatus põhimõte lootusetult kaotsi läheb.

Avalik-õiguslikku televisiooni ei tohi asendada valitsusasutuste või omavalitsuste suhtekorraldustööga, ükskõik kui ahvatlev või omakasupüüdmatu selline tegevus esimesel pilgul ka ei paista. Suhtekorraldustöö tuleb suunata mujale — vaba ajakirjanduse veenmisele, et see, mida kavandatakse või tehakse, on vajalik ja õige. Kui see ei õnnestu, siis on tegemist kas halva suhtekorraldusega, rumalate kavadega või koguni mõlemaga.

Ometigi on põrgu tee sillutatud kõige paremate kavatsustega. Nii võivad propagandarahade eest tellitud saated olla temaatiliselt väga vajalikud. Ja ikkagi võtab neis paremal juhul võimust nähtamatu ning halvemal juhul juba otsene tsensuur. “Nähtamatu tsensuur” on Bourdieu termin, millega ta kirjeldab esinejate mugandumist poliitilise ja ajakirjandusliku konformismiga, mis väljendub teatud nähtamatute stampide ja tabude omaksvõtmises. Juurdepääsu eest televisioonile tuleb maksta enesepiirangutega, mis tulenevad teema ning kommunikatsiooni tingimuste etteantusest ning asjaolust, et piiratud ajas ei õnnestu tõenäoliselt midagi olulist ära öelda. Sellisena toimib nähtamatu tsensuur igasuguse televisiooni puhul. Kuid “riikliku tellimuse” korral on see haigus süveneva iseloomuga, muutudes kergesti kiusatuseks minna üle täiesti nähtavale tsensuurile.

Loomulikult on vaba ajakirjandus sageli ekslik, ebaõiglane ja küündimatu, kuid seda kõike kompenseerib asjaolu, et ta on vaba. Vabadusel kui sellisel ei ole küljes hea või halva töö kvaliteedimärki. Ta on lihtsalt tingimus, mis lubab end täita konkreetse sisuga, milline see ka poleks. Seevastu tellimustöö puhul, eriti aga süstemaatiliste tellimuste puhul ei ole vabadus kui tingimus tagatud. Kes maksab, see tellib ka muusika. Ja see on pikemas perspektiivis kindlasti halvem kui riskida vabaduse kapriisidega.

Võimuparteisse ja valitsuskoalitsiooni kuuluva poliitikuna ma peaaegu kardan seda arvamusalmonopoli, mis opositsiooni küündimatuse ja saamatuse tõttu on meie silme all kujunemas. Vaba ajakirjanduse poolt esitatud kriitika on tihti märksa asjatundlikum ja edasiviivam. Seda kõike silmas pidades osutub avalik-õigusliku televisiooni haavatavus täiendavaks ohuteguriks.

Niigi peavad paljud riigiametnikud ja masendav hulk poliitikutuid avalik-õigusliku televisiooni mõistet riigiteleviiooni moodsaks sünonüümiks. Avalik-õigusliku ringhäälingu ülesandeid määratleda üritavad ametnikud teevad esimesel võimalusel (tahtliku?) keelevääratuse ning hakkavad kõnelema “riiklikust tellimusest”. Ikka veel seirab meid lootusetult keskkomitee-aegne mõtlemine, millest lähtudes pole võimalik ehitada kaasaegset konkurentsivõimelist ühiskonda. Korralik avalik-õiguslik televisioon, mis on täiesti sõltumatu nii poliitilistest kui muudest tõmbetuultest, on sellise ühiskonna stabilisaator.

Eesti Päevaleht, 18. jaanuar 2000

EESTI TELEVISIOON JA TEMA RAHA

Siim Kallas, Reformierakonna esimees

Tegelikult ei tarvitseks rahandusministril avalik-õigusliku televisiooni saatuse asjus sõna võtta. Kummatigi on täna nii, et keeris, mis Eesti Televisiooni ümber

keerleb, teda raputab ja tolmupööriseid õhku tõstab, on liikuma hakanud nii ebameeldivast ja lihtsast asjast nagu rahapuudus. Riigi kulutusi on vaja piirata.

Uurisime, mida me õieti riigieelarvest rahastame. Ühe reana torkas silma toetus ETV-le. Umbes 100 miljoni kroonises suurusjärgus. Kas seda summat on võimalik kärpida, küsis rahandusministeerium eelmisel suvel. Mõned arvasid, et summa on kole suur, teised jälle, et kärpida ei saa mingil juhul, hoopis kõvasti lisada tuleb.

Täna seni pole leitud arusaadavaid selgitusi, milleks ja kui palju raha riigilt vaja on, ega ole ka selge, kes üldse peaks olema pädev sellistele proosalistele küsimustele vastamiseks. Ja nii see segadus muudkui kestab.

Küsin, mis on see avalik hüve, mida ühiskonnale maksumaksja raha eest annab avalik-õiguslik ETV ja Eesti Raadio? Kas see on tundide arv, mida nad eetrisse lasevad? Kas on ükskõik, mida need tunnid sisaldavad? Kas on olemas mingid kvaliteedinõuded? Kas nende kahe (või ühendatuna ühe) asutuse olemasolu ise on mingi hüve? Kas me ostame nende asutuste olemasolu või mingit funktsiooni? Ja mis kõige tähtsam — mida teevad avalik-õiguslikud raadio- ja teleasutused teisiti kui eraõiguslikud? Kes vastab?

Arutelu käigus on olnud juttu ka avalik-õiguslike asutuste müümisest erakätesse. See on küsimus, milles koalitsioonipartnerid on eri meelt. Reformierakond peab avaliku hüve loomist võimalikuks ka siis, kui raadio ja televisioon on erakätes. Kindlasti pole see küsimus, mis koalitsiooni väga vastakuti peaks ajama. Ent mulle pole küll keegi veel suutnud tõestada, miks ei saa riik toimida ilma riiklike elektroonilise meedia ettevõteteta.

Üks kujukas näide juhtus alles hiljuti, kui ETV teatas, et ei saa rahapuudusel iseseisvuspäeva üritustest ülekannet teha. Kohe olid varnast võtta aga era-telejaamad, kes pakkusid valitsusele võimalust teha see ülekanne ilma igasuguste eeltingimusteta! Eks näe, kuidas lugu lõpeb.

Olles otsustanud, et riik ja maksumaksja peavad maksma teatud avaliku tele- ja raadioteenuse eest, on

oluline teada, milline see teenus, see hüve peaks olema ja kui palju ühiskond selle eest peaks maksma.

Kaaluda võiks lahendust, mis oleks eeskujuks ka teiste avalik-õiguslike asutuste rahastamise probleemidele. Nimelt tuleks välja töötada ja sõlmida leping riigi ja avalik-õigusliku asutuse vahel, mis võimalikult üksikasjalikult sätestab poolte kohustused. Selline on avalik hüve, avalik teenus ühelt poolt ja selline on selle rahastamine riigieelarvest teiselt poolt. Televisiooniga oleks hea alustada, kuna see teema on parasjagu kõige kuumem.

Lepingus määratletakse programmi maht, mida rahastatakse riigieelarvest, ja kõik muu oluline. Lepingust peaks selguma, kas kogu programm rahastatakse riigieelarvest või osaliselt. Kas osa rahastamist võiks toimuda reklaamitulude kaudu? Kas igal aastal on programmi maht automaatselt ühesugune või võib seda ka koomale tõmmata, näiteks rahanappusest tingituna? Missugused on saadete tegijate sõltumatuse tagatised? Jne.

Leping oleks loomulikult avalik ja peab olema sõlmitud eelarveprotsessi käigus. Kui muudetakse eelarvesumma suurust, siis saab vastavalt muuta ka lepingut, milleks on kõik õigused. Siis ei vaidleks me enam selle üle, kas ühe reana riigieelarvest eraldatav toetus avalik-õiguslikule asutusele on palju või vähe. Me näeme palju täpsemalt, mida selle raha eest luuakse.

Huvipakkuvaks sellise lepingu juures on ka see, et saame tegelikkuses võrdluse erinevate asutuste tõhususe kohta. Miski ei takista teoreetiliselt edaspidi ka eratelekanalitel osalemast ühe või teise avaliku teenuse hankimise võimalusel.

Selline lepinguvorm lubaks laiendada kasutamise korral korrastada riigi rahalisi suhteid avalik-õiguslike asutustega üldse ja tuua riigi raha tõhusama kasutamise ülesande lahendamise juurde rohkem nii erasektori paindlikkust kui ka eraettevõtlust ennast.

Sõnumileht, 25. jaanuar 2000

SEE POLE VAATAMISE JA KUULAMISE MAK

Hagi Šein

Kõigepealt tuleks kokku leppida järgmises — Eesti, nagu muudki Euroopa riigid, vajab avalikku ringhäälingut.

Avalik ringhääling erineb eraringhäälingust ennekõike selle poolest, et esimesele pannakse seadusega suured sotsiaal-kultuurilised kohustused, teist lastakse turul praktiliselt vabalt toimida.

Riik peab oluliseks erapooletut infolevi, omakeelseid saateid, demokraatlikku dialoogi, kultuurikesksust ja ühiskonna kõigi gruppide huvide arvestamist. Ta kohustab seda ülesannet täitma avaliku ringhäälingu. Eraringhääling on sunnitud tegutsema tarbija ja omaniku huvides, avalik ringhääling peab seevastu teenima kodanikke ja riiki.

Igal meediakanalil on seejuures oma spetsiifika: trükiajakirjandus saab hakkama erainitsiatiivil, raadioeetris on erakapitalil palju mänguruumi, teleasjanduses käib mitmekesine omakeelne info- ja sotsiaalkultuuriline programm erategijatele üle jõu.

Kui nii, siis tuleb otsustada, millistest vahenditest eri programmiteenuseid rahastatakse. Eraringhäälingu finantsallikas on reklaam ja omanike tulud. Avaliku ringhäälingu finantseerimisel peab enamik raha tulema riigi kogutud maksudest. Sellele lisandub veel üks oluline nõue — avaliku ringhäälingu programm peab olema poliitiliselt sõltumatu, seetõttu peaks ka programmi rahaallikad olema sõltumatud. Suurema stabiilsuse tagab see, kui neid allikaid on rohkem kui üks.

Maksuraha võib avalik ringhääling saada kahel viisil: otsese maksuna (nimetagem seda ringhäälingumaksuks) või kaudselt — riigieelarve vahendusel. Teoreetiliselt on otsene maks parem kui kaudne — poliitikutel võivad riigieelarve jaotust mõjutada, ringhäälingumaks läheks aga rahvalt otse ringhäälingule.

Ühte ja kõige olulisemat asja tuleks veel rõhutada. Ringhäälingumaks avaliku raadio ja televisiooni kasuks ei ole maks vaatamise ja kuulamise eest. See on meie ühine, konsensuslik, teadlikul arusaamal makstav maks selle eest, et seadusega kehtestatud ja ühiskonnale oluline ringhäälinguteenus oleks olemas.

Siiani on kõik justkui loogiline ja selge. Konkreetsemaks minnes läheb asi segasemaks. Poliitikutele tundub igal aastal eelarvet tehes, et avalikule ringhäälingule kulub liiga palju raha ja vastu ei saa justkui seda, mida tahaks. Siin aitab vaid üks ravim — ringhäälinguseaduses tuleb senisest täpsemalt kirjeldada seda, mida avalik ringhääling tegema peaks, ning valida avalikule telele ja raadiole pädevad juhtimis- ja järelevalveorganid.

Veel üks oluline samm tuleks astuda, et eelarveraha oleks stabiilne. Selleks on soovitatud fikseerida mingi kindel protsent riigieelarvest. Üks võimalus oleks veel — nn arvestusliku ringhäälingumaksu kehtestamine. Riigikogu näeks ette, et riigieelarvest eraldatakse iga tele(raadio)perekonna kohta näiteks

350 krooni aastas (Riigikogu justkui telliks igale perekonnale aastaks neli raadio- ja ühe teleprogrammi). Arvestuslik perede arv Eestis on umbes 420 000, seega oleks avaliku ringhäälingu toetus riigieelarvest 147 miljonit krooni. Seda “ringhäälingu pearaha” võib hoida stabiilsena mitu aastat.

Teine võimalus oleks seesama summa otsemaksuna rahvalt koguda, nagu tehakse enamikus Euroopa riikides. Puudused on ilmsed — lisandub uus maks, koguda on raske, kogumine on kallis, kaod on kindlasti suured. Et seda vältida, võiks ringhäälingumaksu “riputada” aktsiisina mingi juba olemasoleva maksu külge — kõige käepärasem oleks see lisada elektri hinnale.

Nii riigieelarve eraldise kui ka otsese maksu võib kehtestada nii, et see katab kõik avaliku ringhäälingu vajadused. Kui sellest siiski puudu jääb, tuleb seadustada ka see, kas avalikul ringhäälingul on õigus osale reklaamiturust. Sedagi tulu võib avalik ringhääling saada kahte moodi: kas otse, seega ise reklaami müües või siis kaudsel viisil — avalik ringhääling reklaamiga ei müü, eraringhääling maksab aga avalikule ringhäälingule osa oma reklaamitulust.

Loogilisi võimalusi on mitu. Peasi, et Eestis oleksid sõltumatu, omakeelne, huvitav ja heatasemeline televisioon ja raadio, mis teeniksid oma rahvast hästi.

Sirp, 28. jaanuar, 4. veebruar, 11. veebruar, 18. veebruar 2000

TELEPROGRAMMI JENKA 1–4

Ilmar Raag

1

Teleprogrammi jenka ei ole raske tants. Vehid jalgu ühele poole, teisele poole, siis hüppad prooviks ette ja kohe kiiresti tagasi. Kui see tehtud, mõtled veidi järele ja hüppad kogu julgust kokku võttes kaks sammu ette. Teinekord lähebki õnneks. Eesti teleprogrammid on läbi teinud tuntava arengu ajast, mil peamiselt räägiti eksootilistest maadest saanud nutusepidest. Tol korral olid programmivaliku taga napid majanduslikud võimalused. Venezuela seep oli tunduvalt odavam kui Ameerika oma, rääkimata Euroopa analoogidest.

Kogu Eesti arengu peegliks on seegi, et sammhaaval on hakatud eristama teležanre. Seep on see, mida inglise keeles kutsutakse *day-time soap* ja mis rikkamates maades on eetris ainult päeva ajal, mil peamiselt koduperenaistele ja pensionäridele ei kulutata oluliselt ei raha ega annet. Magusama teletipptunni ligidal on sarjad tihti üles võetud juba filmilindile ja koos rahaga on juurde tõmmatud ka enamal hulgal andekaid meelelahutuse käsitöölisi. Selles kategoorias kutsutakse koomilisi sarju sitcomideks ehk situatsioonikomöödiateks (“Ally McBeal”, “Kolmas kivi päikesest”,

“Sõbrad”) ja tõsiseid sarju loogiliselt draamaks (“Kiirabihaiga”, “Sopranod”, “Salatoimikud”).

Vaadates erinevate maade *prime-time*’i, tundub, et sellest ei olekski paremat sissejuhatust antud maa kultuurantropoloogiasse. Euroopas nii nagu Ameerikaski valitseb televisioonimaailmas nõudlusekeskne programmiloome. Kui varem, pidid inimesed väiksema arvu telekanalite juures vaatama seda, mida neile pakuti, siis nüüd jooksevad programmiloojad oma sihtgruppide hingeõhu hoovuses. Kas on näiteks juhuslik, et Ameerika *network*ide tipptund koosneb peamiselt profispordist ja kallimatest sarjadest, samal ajal kui prantslased koguvad magusamad reitingud meelelahutuslike jutu- ja varieteesaadetega. (Muidugi on ka Prantsusmaal jalgpall omal kohal.)

Jäades uskuma oma vanemat ja targemat kolleegi Jaan Ruusi, et televisioon on kanalisatsioon, mille suurimad reitingud lähevad ikka kõige madalama intellektuaalse ühise nimetaja alla, on ikkagi huvitav näha, mida Eesti telekanalid peavad (ilmselt õigusega) oma vaatajate ühiseks nimetajaks. Võttes kogu eesti elanikkonna, annab nädala tööpäevade reitingutippude jada meile üsnagi nukra peegelpildi.

Umbes kell 15.00 eristub massist Kanal 2, kes näitab detektiivsarjade klassikasse kuuluvat “San Francisco tänavaid”. Ilmselt vaatavad seda peamiselt poisid, kes on just koolist koju jõudnud. Seejärel käivitub aga puhtakujuline seebimasin, kus äravahtamiseni sarnased Kanal 2 “Unistajad” ja “Ma ei unusta sind iial” annab teatepulga edasi TV 3 “Vapratele ja ilusatele”. Vaevalt saavad vaprud televaatajad ilusatega ühele poole, kui keeratakse TV 1, kust tuleb “Kodus ja võõrsil”. Vahepeal on kell saanud juba 20.00, aga ekraanil on ikka veel seep. Kas see tähendab, et keskmine eesti vaataja ei huvitu millestki komplitseeritumast või ei ole eesti telekanalid piisavalt rikkad, et kvaliteetsema programmiga varem alustada? Tõde on ilmselt vahepeal.

Tähelepanuväärne on see, et ETV programm ei ole keskmise Maali Muraka maitsega otsustanud kaasa minna, kui välja jätta nürisünnitusena *prime-time*i ette pandud “Kõik minu lapsed”. Selle seebi ainsaks õigustuseks võiks olla see, et tegemist ei ole kolmandajärgulise seebiga, vaid Ameerika seebituru ühe tugevaima esindajaga. (Allakirjutajal on põhjust loota, et kui ETVd just ei erastata, siis järgmisest hooajast kaob see viimane seep.)

Samal ajal on Eesti ühiskonna kohta tähenduslik seegi, et ehkki TV 3 “A-rühm” ja sellele järgnev Kanal 2 “MacGyver” tõmbavad ekraani ette peamise osa koolist tulnud poistest, on see rühm siiski väiksem seepi vaatavatest pensionäridest ja koduperenaistest. Üllatav on seegi, et väikestel tüdrukutel ei jäägi palju muud üle, kui minna kuhugi huvialaringi või siis vaadata vanematele mõeldud seepe. Programmikoostajad nende peale spetsiifiliselt mõelnud ei ole.

Pensionäride seepide alternatiiviotsingu kurioosumiks on kahtlemata ETV lastesari “Väike Hobo”, mille peamiseks publikuks on sootuks need pensionärid, kes mingil põhjusel ei taha seepi vaadata. Aga aususe huvides tuleb ütelda, et neid peaaegu ei ole, nii nagu ka ETV vaatajaid enne kella

2

Muidugi tuleb arvestada, et Eesti päeviku-uurimuse põhjal koostatud reitingud ei sisalda väiksemaid lapsi. Sellest on mitmel põhjusel kahju. Seda enam, et tegelikult suudavad lapsed olla reklaamiandjatele väga tõhusaks pinnaseks. Tulemus on aga kaugeleulatuvalt programmipoliitiline — reaalsete reitingute puudumisel kaotavad telekanalid ka tegeliku tagasiside ja huvi oma eelkoolialiste laste programmide vastu.

Niisiis samal ajal kui teistel kanalitel vaatavad pensionärid seepi ja poisid multifilme ja “MacGyverit”, on ETV ekraanil venekeelsed saated. Vaatajateks taas peamiselt vanemad vaatajad. Ei mingit üllatust, sest kui ETV vene võõnd on mõeldud mõtlevalle ja haritud vaatajale, siis on need inimesed alles töölt tulemas. Vene koolilapsed aga ei ole enamasti leidnud midagi haaravat. Rääkimata siis eesti noortest, kes sel kellaajal vajutavad ETV nuppu vaid eksitusest.

Järeldus, sellisel kujul on meie venekeelsed saated peale mõne harva erandi formaalsus. Samal ajal kui “Subboteja” edu tõestab, et ka eesti kanalil võib toimida hea venekeelne saade.

Kui kell saab 19 algab ETV ekraanil juba varem mainitud seep “Kõik minu lapsed”, mis ei ole toonud ei reitinguid ega kuulsust. Otsitud sihtgrupp vaatab samal ajal kangekaelselt TV 1 seepe. Veidi haritumad vaatavad TV 3 uudiseid. Poisid vaatavad endiselt “MacGyverit”.

Sissejuhatus tiptundi

Prime-time’i lähenedes alustab 19.30 ETV oma saadetega, täites sellega ka avalik-õigusliku kanali harivat ja publitsistlikku funktsiooni. Et ka teised kanalid üritavad sellesse tiptunni sissejuhatusse mahutada oma saateid mõtlevale inimesele (Kanal 2 “Päevapeegel”, TV 3 “Risttuli” ja ka “Simpsonid”), siis on reitingute absoluutliider TV 1 oma sissetöötatud seebiga “Kodus ja võõrsil”. See on neile ka suurim tasu Maali Muraka mõtlemise eest, ehkki teoreetiliselt peaks reklaamiandjatele olema sel hetkel kõige tähtsam grupp need noored professionaalid (umbes 18 kuni 39) kes just töölt koju jõudnud ja lisaks veel koduehitamise tuhinas väga ostualtid. ETV jõudemonstratsioon algab sõltuvalt päevast umbes kell 20. Aga seegi sõltub päevast ja vaatajate harituse tasemest. Kui arvestada vaatajate hulka ka “seebivaatajad”, siis leiavad Kanal 2 “Politseikroonika” ja “Õhtused jutud” ning “Politseinädala” oma koha “Aktuaalse kaamera” eelsel tiptunnil. Seda peamiselt neil päevadel, mil ETV teeb saadet mõtlevale inimesele. Seevastu neil päevil, mil ETV keskendub meelelahutusele (“Kuulus ja kummaline”, “Klaver põõsas”) või populaarsele publitsistikale (“Pealtnägija”), ei ole teistest kanalitest enam võistlejaid.

ETVs võiks ärevust tekitada siiski fakt, et kõrgharidusega linnainimesed, s.t. ühiskonna kõige mõjukam arvamusgrupp, eelistab meelelahutuse osas ETV kvaliteetsaadetele TV 3 lihtsamat kudet. Samal ajal kui “Kuulsa ja kummalise” suurim vaatajategrupp moodustub neist üle 50aastastest, kellele ühtegi seepi sel kellaajal enam ei mängita. Palju parem ei ole lugu ka teiste ETV lüpsilehmadega (“Klaver põõsas”, “Reisile sinuga”, “Tähed muusikas”), mille vaatajate hulgast moodustavad suurima grupi üle 50aastased vaatajad.

3

ETV “Aktuaalne kaamera” on vanast harjumusest kogu eesti telepildi reitingute tipp. Jälgides telereitingute kulgemist AK-järgsel ajal, paistab aga veelgi selgemini ETV mitte niipalju kvaliteettelevisiooni, kuivõrd vanemate vaatajate televisiooni profiil. Kõigepealt on ETV eetris kaks vaieldamatult heal tasemel tehtud draamasarja: hiljuti Kuldseid Gloobuseid pärvinud ameerika kriitikute lemmik “Sopra-

nod” ja “Kiirabihaigla”, mis olevat üldse Ameerika teleajaloo üks enim kvaliteedi- ja vaatajaskonna auhindu pälvinud sari. Ometi tundub, et Eestis on neid valesti teadvustatud ja turustatud, kuna mõlemaid vaatab peamiselt üle 50aastane publik, kes varasemal kellaajal vaatas ka seepe. Isegi kui haritumate vaatajate osa on nende sarjade puhul suurem kui seepid, on vanemate vaatajate grupi suurus sarjade potentsiaaliga võrreldes ebaproportsionaalne. “Kiirabihaiglast” võiks ehk veel aru saada, kuna see peab eetris võistlema TV 3 “Ally McBealiga”, mille tohutu populaarsuse sihtgrupp on väga selgepiirilisel “Kiirabihaiglast” noorem. Samal ajal esindavad nad ühesugust ameerikalikku arusaama kvaliteettelevisioonist.

Pärast “Aktuaalset kaamerat” suudab ETV jääda vaatajate lemmikuks kogu õhtu vältel ainult reedeti ja pühapäeviti, mil praegu näidatakse kvaliteetseid draamasarju. Nende klassikaline pildikultuur ei hirmuta vanemat publikut ja ühtlasi ei solva kunstiline tase haritumat vaatajat. Kõikidel teistel õhtutel kuuluvad õhtu lõpu tipud TV 3 ja Kanal 2 selgelt nooremale publikule orienteeritud programmidele. Olgu selleks siis Hollywoodi filmid, mille traditsiooniline sihtgrupp kasvab harva vanemaks kui 49 aastat, või siis neljapäevaõhtune “Kahvel”, mis on omaette fenomen. Huvitav on siinkohal ka märkida, et ehkki ETV möödunud aastane filmivalik tunnistati filmiajakirjanike poolt parimaks, ei olnud filmide vaataja esimese reitingukümne seas ühtegi ETV väärtfilmi.

Kellele teeme saateid: erakanalid

Saadud pildi põhjal näib, et TV 3 on kõige kaugemale jõudnud standardse “globaalse küla” programmiga. Kasutades eelist, et nad saavad tänu oma Skandinaavia sidemetele Londonist kokku osta kõik selle Hollywoodi koorekihi, mis ookeanitaguse vaatajaskonna peal ennast juba tõestanud on, lisavad lokaalse värvingu tarvis veidi eestikeelseid mänge, uudiseid ja “Kahvli” ning saavad tulemuseks programmi, mis võiks vormiliselt eetris olla ükskõik millises Õhtumaa kultuuritsoonis. Kui välja jätta tipptunni ligi paigutatud “Vaprad ja ilusad”, on TV 3 kõige ühesemalt määratlenud oma sihtgrupiks reklaamiandjatele kõige magusamad inimesed — ostuhimulised noored täiskasvanud. Kanal 2 ja TV 1 on samal rajal, kuid ilmselt puudub nende hankeprogrammil sama mõjukas juurdepääs Hollywoodi “maailmakompaniile” kui TV 3 katusketil. Eks näis, kas TV 1 poola-leedu liit suudab midagi samalaadset.

Kellele teeme saateid: avalik-õiguslik

ETV konkurentsivõimelisus on antud olukorras ühteaegu lootustandev ja samas ääretult sügava kuristikuserval. Seni on ka populismist või rumalusest räägitud avalik-õiguslikust programmist kui jumalast, keda heal juhul võib näha põleva põõsana, kelle tegelik olemus jääb aga seletamatuks ja kirjeldamatuks. Pea-

mine probleem on olnud selles, et on kirjeldatud võimalikku programmi. See aga tähendab lähtumist pakkumiskesksest mudelist. Tegelikult toimib vähegi suurema arvu konkurentide puhul nõudluskeskne turg. Nõudluse analüüsi puhul võib aga alustuseks kuulata veidi sotsioloogide vihjeid ühiskonna fragmenteerumise kohta. Nii ei ole avalik-õigusliku programmi põhiküsimus mitte: “Milliseid saateid teha?”, vaid “Kellele neid teha?”

Haritud inimesed?

Võimalusi on mitmeid. Avalik-õiguslik staatus tähendab kaasaegse poliitilise künismi keeles, et eelkõige tuleks rahuldada ühiskondlikult mõjukaima ehk kõrgharidusega linnainimese vajadusi. Seni aga, kuni need inimesed vaatavad meelelahutust kommertskanalilt, ei tunne keegi olulist hingepiina, kui üle 50aastaste seebivaatajate *prime-time*’i lemmikut ETVd nahutatakse ajakirjanduses. Selge, et ETV peab pakkuma ka mingit alternatiivi, ent seegi on väga libe jää.

4

Ilmekas oli lugu prantsuse avalik-õigusliku telekanali France 2 (seda finantseeritakse nii reklaamist kui ka loomaksust) kultuurisaatega “Bouillon de la Culture”. Selle saatejuht Bernard Pivot on kogu gallia televisiooniruumi kultuuriguru, kelle saatekülaliseks on olnud nii Woody Allen kui ka Umberto Eco. Pikka aega peeti seda suhteliselt hea reitinguga kultuurisaadet intellektuaalide pärusmaaks. Suur oli aga üllatus, kui ühe eriuuringu käigus selgus, et tegelikult vaatavad intellektuaalid samal ajal kõrvakanalitest tulevat popkultuuri. Hea reiting tulenes sootuks inimestest, kes arvasid, et nad peaksid kiiresti kultuuriga kurssi saama — kooliõpetajad, juhtivtöötajad jne. Väga hea, võiks öelda. Televisioon täidabki André Malraux’ püstitatud teesi televisiooni harivast funktsioonist. Ent samal ajal on tõsi ka see, et saatetegijad ülehindasid arvamusiidrite vajadust vaadata elitaarseid kultuurisaateid.

Kui France 2 puhul jäi kultuur siiski populaarsesse kesta ja eksiti vaid reaalse auditooriumi määratlemisega, siis meilgi palju kiidetud ARTE eksis lisaks sihtauditooriumile ka reaalse nõudluse osas. Kui ARTE alustas, siis oli nende esoteerilise kultuuri programmi reitinguks mitmeks aastaks mõni nullilähedane arv. Muidugi oli see televisiooni kui kunsti kuldajastu, kuid kuna selle prantsuse-saksa riikliku ühissetevõtte eelarve oli siiski silmapaistev, nõuti juhatuselt umbes kolmandal tegevusaastal, et programmi võiks keegi siiski ka vaadata. Televisioon on liiga kallis, et olla mõeldud ainult eliidile. Alustati lihtsatest asjadest. Näiteks hakati kõiki *prime-time*’i mängufilme taas dubleerima prantsuse keelde, sest suurahvalikult mõtlev prantslane ei suuda pikalt seedida võõrkeelset loba. Soovitud tulemus ka saavu-

tati. ARTE populaarsus tõusis märgatavalt ja poliitikutid jätsid ta rahule. (Mõneks ajaks.) Õppetund oli selge — vaatajat ei saa kultuuri nimel ignoreerida.

Okasteta programm pensionäridele

Veelgi kurvem näide on Ameerika PBC (Public Broadcasting Corporation). Algselt tekitati see reklaamivaba televisioon alternatiivse korporatiivsevälise informatsiooni jagamiseks. Kui aga PBC suutis veel 70ndatel olla liiga kriitiline teatud ühiskondlike nähtuste suhtes, tõmbusid “avaliku” rahakoti servad koomale. Tulemuseks oli PBC mandumine kultuurielu äärradadele. Suutmata sõltumatut ja alternatiivset informatsiooni pakkuda, ei leidnud PBC seejärel mingit olulist sõnumit ühiskonna kõige dünaamilisemale grupile. Tulemuseks oli allaheitlik orienteerumine neile vaatajatele, kes kommertstelevisiooni oluliselt ei huvita — haritud pensionäridele. Ühiskondlike protsesse suudavad aga mõjutada ikkagi need kanalid, kelle sihtgrupiks on veel tööl käivad inimesed.

ETV maailmakorporatsioonide vastu

Eesti telepildil ei ole olulisi probleeme tundmaks ennast globaalse massikultuuri maailmakodanikuna. Ülemaa-

ilmse meedia kontsenteerumine üha väiksema arvu gruppide kätte määrab ka maarajamaalaste valutu lülitamise Hollywoodi planeedi kodanike hulka. Selleks on Eesti juba piisavalt rikas, et mitte enam osta seebihinnaga seepi Lõuna-Ameerikast, vaid saada endale globaalselt standardne programm. Kuid samal ajal tundub, et kapitalistlik Eesti on järjest vaesem, et toota haritud vähemusele veidi kultuursemat programmi. See on ETV saatuse küsimus. Kuna meie avalik-õiguslik ei kuulu institutsionaalselt *mainstreami* vaatajaskonna kassamasinate ketti, siis hankeprogrammi osas peab ta jätkuvalt leiutama alternatiivset programmi. Ei pea olema selgeltnägija ennustamaks, et ETV-le läheb juurdepääs Hollywoodile proportsionaalselt raskemaks, kui võrd ülejäanud eesti kanalid haaratakse kaasa ülemaailmsesse meedia kontsenteerumisprotsessi. Seega muutub ETV harituma ja kultursema programmi koostamine tegelikult aina kallimaks.

Kui sureb põlvkond, keda seob ETVga harjumus ja kui ETV ei ole suutnud ennast defineerida kui noorema põlvkonna televisiooni, siis ootab seda kanalit ees paratamatu hääbumine vähemuskanaliks. Ei jää siis kauaks vait ka need hääled, kes nõuavad maksumaksja raha vähendamist programmile, mida nagoonii keegi ei vaata. Ei tasu lisada, et reklaamiraha ei voolaks siis juba ammugi sellele kanalile. Õnneks on lool võimalik ka õnnelik lõpp — vähemalt mõni välismaine näide selle kohta on.

Äripäev, 31. jaanuar 2000

LAHENDUSI ETV PROBLEEMILE

Andrus Vaher, Äripäeva tegevtoimetaja

Paljusid eestimaalasi vaevab praegu küsimus, mida teha Eesti Televisiooniga (ETV). Kindlasti juurdleb selle üle ka neljapäeva õhtul tööle ennistatud ja reedel uuesti vallandatud Toomas Lepp. Pakungi välja mõned lahendused, millest tuleks valitsuskoalitsioonil ja ringhäälingunõukogul kiiresti sobivam välja valida ning asi ära teha.

ETV erastamine või *status quo*

Esimene variant oleks ETV erastamine. Kuna ETV näol on tegemist avalik-õigusliku institutsiooniga, siis seda lihtsalt niisama maha müüa ei saa. Kõigepealt tuleb ETV riigistada ja alles seejärel on võimalik see müüki panna. Seni ei ole ühtegi avalik-õiguslikku subjekti riigistatud, mistõttu protsess on pikaajaline ja juriidiliselt keerukas, ilmselt tuleb luua või muuta seadusi. Kuna aga on juba teada, et valitsev koalitsioon on kindlalt ETV erastamise vastu, võib selle variandi lähema kolme aasta jooksul ära unustada.

Teine variant oleks jätta kõik nii, nagu on. Selleks tuleks lõpetada Lepaga vaidlemine ja arutelud selle üle, mis ETV-st saab. Lepp on peadirektor ja las ta toimetab telemajas oma parima äranägemise järgi.

ETV-le ei tuleks riigieelarvest rohkem raha anda ega ka vähemaks võtta. Mõned programmid kaovad, mõned jäävad. “Aktuaalne kaamera” ja “Reisile Sinuga” ilmselt jäävad. Lõpmatuseni ei saa ka Lepp olematut raha kulutada ja ta on sunnitud alustama ETV struktuuride optimeerimist, et eelarvest määratud 84 miljoni krooniga kuidagi toime tulla.

Selle valiku täitumise tõenäosus on väike, sest paljud Eesti ühiskonna mõjukad isikud tahavad ETV pärast muretseda ja lahendusi otsida. Ei saa ju ometi ühel päeval lõppeda arutelud selle üle, mis on avalik-õigusliku telejaama funktsioonid ja kui palju me vajame ressursse, et neid ülesandeid eeskujulikult täita!

Lõpetada eelarvest rahastamine

Kolmas variant on panna ETV korralikult tööle ETV enda rahaga. Selleks tuleb sulgeda kõik eratelekanalid. ETV jääks ainsaks eestikeelseks telemeediumiks Eestis. Kogu telereklaami raha läheks ETV-le ja kuna reklaami näitamise minutite arv tunnis on seadusega paika pandud, siis küsiks ETV reklaamisekundi eest korralikku hinda. Telereklaami kallinemine rõõmus-

taks ka kõiki teisi meedialkanaleid, sest ka nemad saaksid reklaamijatelt rohkem küsida.

Kohe esimesel aastal ETV päris ise hakkama ei saaks, kuid teisel-kolmandal aastal on reklaamikäive küll selline, mis võimaldab kenasti ots otsaga kokku tulla. Selle variandi kasutamine oleks muidugi räige turumajanduslike printsiipide jalge alla tallamine.

Neljas variant on ETV kiiresti välja suretada. Selleks tuleks täielikult lõpetada ETV-le raha eraldamine eelarvest.

Valitsus ei tohi reageerida Lepa ja teiste teletöötajate appihüüetele. Ja kui juba mitu kuud pole ETV töötajad palka saanud, siis jääb telemaja üha tühjemaks ja tühjemaks, saatepäevad lühenevad.

Lõpuks jääb Lepp üksi AK uudiseid lugema (nii nagu Jüri Makarov TOP Raadio lõpupäevadel). Ja ühel õhtul enam ETV pilti ei ole ja ETVd ennast ei ole, ning küsimus, mida teha ETVga, on igaveseks päevakorrast maas.

Kõige tõenäolisem stsenaarium

Viies variant oleks panna ETV riigi rahaga korralikult tööle. Selleks tuleb ETV-le igal aastal eraldada ca 200 mln krooni. Kas see raha tuleb olemasolevatest maksumustest või tuleks lisaks kehtestada veel Isamaaliidu pakutud televiisorimaks, on omaette teema.

200 miljoni krooniga majandaks ETV end korralikult ära. Avalik-õiguslik televisioon saaks osta korralikke programme, maksta konkurentsivõimelisi palku ja mõne aasta pärast töötaks Gonsiori tänava euroremonditud telemajas Eesti teleproffide koorekiht. ETV suudaks pakkuda nii head avalik-õiguslikku teenust, millega jääks rahule isegi Marju Lauristin.

Selle variandi rakendamine on kõige tõenäolisem, sest riigieelarve on ju meil miljardeid kroone ja see ei täitu nende inimeste taskust, kes raha jagamise üle otsustavad.

Jaanus Puttingu intervjuu, Postimees, 1. veebruar 2000

MARJU LAURISTIN JA REIN LANG KRIISIST ETVs

Kaks meediaspetsialisti näevad avalik-õigusliku televisiooni reformimiseks erinevaid teid

Riigikogu liige Marju Lauristin ja meediaärimees Rein Lang, mida tuleks Eesti Televisiooniga ja Eesti Raadioga (ER) teie meelest peale hakata: kas ehitada uus või reformida vana?

Marju Lauristin (ML): Uut ei ole võimalik ehitada, vaid avalik-õiguslik ringhääling tuleb ikkagi muuta tõesti selliseks, nagu peaks olema. See poliitika, mis Toomas Lepa ajal toimus, oli esiteks finantsiliselt vastutustundetud. Avalik-õiguslik ringhääling peaks prioriteediks võtma need kulutused, mis on otseselt tema ülesannetega seotud. Samas peab muidugi vaatama ka kogu juhtimisstruktuuri, sest on selge, et puudus korralik kontroll nii finantstegevuse kui ka avalik-õiguslike ülesannete täitmise üle.

Praegu on ettevalmistamisel ringhäälinguseaduse muudatus. Me hakkame sellega ilmselt kohe Riigikogus tegelema. Seal on ette nähtud uus ringhäälingu juhtimisskeem, mis annab ringhäälingunõukogule (RHN) siiski täisvastutuse, nagu see peab avalik-õigusliku institutsiooni nõukogul olema.

Rein Lang (RL): Arvestades seda, et keegi tegelikult ei tea, mis selles vanas üldse toimub, siis loogika kohaselt tuleks esimese asjana aktsepteerida tõsiasi, et Eestis on kõigest 1,5 miljonit elanikku. Ning vastavalt sellele tuleks avalik-õigusliku ringhäälingu maht ja ambitsioon kindlaks määrata. Siis peaks ikkagi omanik ehk Riigikogu seletama, mida nad avalik-õiguslikult struktuurilt eeldaksid.

Kui nad annavad sellele struktuurile vabad käed, nagu seda tänaseni on tehtud, et tehke, mida tahate — anname televisioonile umbes 84 miljonit krooni ja

raadiotele üle 70 miljoni ning sellega peate toime tulema —, siis see on täiesti lootusetu variant. Nad hakkavad ju kohe röökima, et neil on raha vähe. Ja kui neile ka kaks korda rohkem anda, siis nad karjuvad ikka täpselt samamoodi, sellepärast, et kui funktsioonid pole piiritletud, siis mõtlevad nad välja aina uusi ringhäälingualaseid initsiatiive.

Õigusliku poole pealt saaks konkreetselt ära teha näiteks sellise variandi: luua puhtalt riigi hallatav asutus, mis tähendab, et kultuuriministeerium paneb selle asutuse juhatuse paika, nõuab tema käest aru ja laseks inimesi lahti, kui vaja. Nii toimetavad näiteks teatrid, Eesti Kontsert ja raamatukogud.

Teine võimalus oleks luua n-ö avalik-õiguslik isik, mille kohta peab vastu võtma täiesti üksikasjaliku seaduse, sest avalik-õiguslik isik tähendab, et see isik tohib tegelda ainult sellega, mis on seaduses täpselt kirjas. Kõik muu tegevus on keelatud. Sellist seadust ei ole suudetud Eestis kuue aasta jooksul vastu võtta sellepärast, et poliitikud ei suuda kunagi kokku leppida, mida avalik-õiguslik ringhääling siis võib või peab tegema. ETV ja ER ning RHN kogu aeg pasundavad, et nad peavad tegelema kõigega. See tähendab, et nemad lähtuvad kogu aeg sellest, et mis seadusega pole keelatud, on nende jaoks lubatud. Kuid paraku ei näe ma praegu selle sousti klaarimiseks mingit poliitilist mehhanismi.

Kellel lasub peamine süü selles, et ETV on praegu kaose äärel?

ML: Ma arvan, et siin on lõpuks kokku jooksnud pikaajalised protsessid. Sel ajal kui avalik-õiguslik televisioon tekkis endisest riiklikust televisioonikomiteest ja seal säilis väga palju vanu traditsioone — ka Hagi Šeini juhtimise ajal —, siis peeti paljusid asju endastmõistetavaks ja ma arvan, et see sama juhtimisskeem oli suhteliselt nõrk just seetõttu, et traditsioonid olid tugevad. Ehk heausklikule toimimisele suunatud.

Muidugi oli juba siis, kui ringhäälinguseadus esimest korda vastu võeti, suuri vaidlusi selle üle, kui täpselt peaks seadus määratlema, mida ikkagi ühiskond peaks avalik-õiguslikult televisioonilt ootama. Aga siis jäid need asjad seaduses siiski täpsustamata ja ka RHN loodi küllaltki väikeste volitustega ja väheefektive parlamentaarse organina, kuna kõik kartsid, et väga tihedat kontrolli avaliku raadio ja televisiooni üle sisu poole pealt ei ole võimalik seada. Aga seda, et just finantsilist poolt, kogu seda ülesannete täitmise majanduslikku poolt peab kindla käega kontrolli all hoidma, polnud siis ette näha.

RL: Süü lasub puhtalt Riigikogul, kes on deklareerinud ETV ja ER-i avalik-õiguslikku staatust, aga andnud neile tegelikult õiguse toimetada eraõigusliku institutsiooni reeglite järgi. Aga kui nad toimetavad eraõiguslike isikute reeglite järgi ehk kui eraõiguslik isik võib teha kõike seda, mis seadusega ei ole keelatud, siis peaksid nad ju tegelikult lähtuma äri-seadustikust. See määratleb, et nõukogu liikmed ja juhatuse liikmed vastutavad oma käitumise eest kogu oma varaga. Ja eraõigusliku isiku puhul piirdub selle organisatsiooni vastutus selle organisatsiooni varadega.

Aga avalik-õigusliku isiku puhul — kui see kõik põhja läheb, siis riik maksab igal juhul sada protsenti nõuded kinni. Samal hetkel avalik-õigusliku isiku juhtorganid ehk nõukogu oma varaga ei vastuta, mis tähendab, et ta ei vastuta mitte millegi ees. Nüüd jällegi on ka nii, et valitsus vastutab riigivara säilimise eest, kuid samal ajal pole valitsusel mitte mingit õigust ega vabadust üldse sekkuda ETV toimetusse. On tekkinud absurdne olukord, kus valitsuse ülesanne on kõik kordasaadetud sigadused kinni maksta.

Kuivõrd pädev on RHN teie meelest praegu üldse otsuseid langetama?

ML: Ega muud pädevat organit olegi. RHN on ainus organ, kellele need õigused on antud ja kahjuks on ta oma pädevust liiga hilja täiel määral kasutama hakanud. Võibolla pidanuks sekkuma natuke varem. Sest see ilmnis juba palju varem, et Lepa juhtimisel kulutas telemaja kõvasti üle ja üldiselt tundus, et ringhääling viiakse sihipäraselt pankroti äärel.

RL: Null. Seal ei ole üldse mingisugust pädevust. Pädevus saavutatakse alati ühel juhul, siis, kui selle pädevusega kaasneb vastutus. Mitte ükski lollpea ei trügi mingisugusesse nõukogusse ja ei hakka seal otsustama, kui teab, et selle otsustuse hind võib olla sissenõude pööramine tema isiklikule varale. Aga praegu on nii, et on leitud üheksa klouni, kes mitte

millegi eest ei vastuta. Samas kasutab sellist olukorda, kus RHN mitte millegi eest ei vastuta, alati ära juhatus, lastes kõik oma isiklikud ambitsioonid RHNI otsusetegemise mehhanismist läbi. Ta võtab igale otsusele, mis on laiemas plaanis sellele ettevõttele või riigile täiesti kahjulik, nõukogu kummitempli. Ja see vabastab ju juhatuse vastutusest. Siin kehtib jällegi see põhiline eraõiguslik printsiip, et kõigi nende otsuste eest, mis on tehtud nõukogu tasemel, juhatuse vastutada ei saa. Tulemuseks on aga see, et keegi ei vastuta.

Ma olen üpris kindel, et see asi läheb põhja. Ma ei kahtle selles hetkegi. Kogu see hunnik püsib täna seal koos tänu sellele, et seal käis teisane finantseerimine — mingid firmad said mingis avalikus programmis eksponeerida mingit toodangut ja teha varjatud reklaami. Niipea, kui seal kehtestada elementaarne kord nagu eraringhäälingus, kukub see värk silmapilkselt kokku.

Kui valitsus peaks praegu ETV 50-miljonilise kahju rahva rahaga kinni maksma, lükkab ta seda probleemi lihtsalt aastakese edasi. Aasta pärast ollakse samamoodi lõhkise küna ees. Samal ajal ei saa teletegijaid — ka Leppa — süüdistada selles, et nad tahavad head televisiooni teha. Kuid keegi selle juures raha ei loe ja kahe aasta pärast tuleb järgmine 50 miljonit miinust. Mina sooviksin valitsusele meelegi, et lõpuks ometi see jama ära lõpetada.

Mis saab ETVst?

(eelnevale lisatud lühiarvamuste veerg)

Jaak Allik,
endine kultuuriminister

ETV likvideerimine oleks absurd. Kogu Euroopa Liidus on avalik-õiguslik televisioon olemas ja kui meil see likvideeritakse, siis oleks see täiesti karjuvas vastuolus Euroopa Liidu ringhäälingupoliitikaga. See lihtsalt ei lähe korda, kuigi teatud poliitilised ja ärilised ringkonnad otseselt või kaudselt seda soovivad. Seejuures on Lepa iseloom ja tema tekitatud kahjum selleks vaid otsitud põhjus.

Paljud probleemid ETVga oleksid praegu olemata, kui Riigikogu oleks vastu võtnud ringhäälinguseaduse, mille projekti me aasta ja kolm kuud tagasi parlamenti saatsime. Kuigi see saadeti sealt peagi uttu, on see seal praegu jälle tagasi. Selles oli ette nähtud kindel protsent riigieelarvest ETV finantseerimiseks, sõltumata sellest, milline on parasjagu valitsus ja parlament.

Vahur Kersna,
ETV toimetaja

Olukord on nii segane, et tulevikku ennustada on väga raske. Lähed majja ja tunned, kuidas õhk on nagu udune, liigud käsikaudu kobades ning ei tea, kas järgmisel hetkel komistad või kukud auku. Selline on minu sisetunne, kui ma sisenen ETV majja. Selline hullumaja on seal juba väga kaua kestnud. Aga nagu

Murphy seadus ütleb, et kui on maksimaalselt hull olukord, siis läheb veel hullemaks. Lootus paremaks tulevikuks on siiski olemas.

Margus Allikmaa,

kultuuriministeeriumi kantsler

Ma ei oska öelda, kas ETV jääb toimima, see sõltub paljudest lähiajal langetatavatest otsustest. Kui need otsused on piisavalt mõistlikud, siis ta kindlasti jääb. Selge on aga see, et avalik-õiguslik teleteenus, mida riik vajab oma rahva huvideks, jääb tingimata. Riik tahes-tahtmata vajab sellist teenust.

Õigete otsuste juures on võimalik ETV kaosest välja tuua, ilma et riik ise sinna sentigi juurde paneks. On üks väga lihtne tee, kuidas sellest olukorrast pääseda, kuid praegu ei ole tahtnud sellest keegi palju rääkida. Pean silmas seda, et Eesti Televisioon ja Eesti Raadio oleksid võimelised ühise eelarvega sellest olukorrast välja tulema.

Samal leheküljel ka R. Kagge usutlus: **“Kangro: me ei saanud Lepast jagu”**.

ETV peadirektori kt Tiina Kangro tunnistas eile nii enda kui ka teiste juhatuse liikmete kaasvastutust telejaama hiigelvõlgade pärast, kuid vaid selles osas, et nad ei suutnud ohjeldada Toomas Leppa.

Kangro sõnul on nii tema kui teised ETV juhatusse viimaste aastate jooksul kuulunud inimesed vastutavad eelkõige selle eest, et nende jõud ei käinud üle 1997. aasta lõpus ametisse määratud ning mullu detsembris vallandatud peadirektor Lepa omast. “Kui oleksime olnud võimsamad ja tugevamad, siis võibolla oluks meil ka võimalus panna süsteem teisiti toimima,” spekuleeris Kangro.

Kaasvastutust tunnistanud Kangro sõnul kärpis juhatuse liikmete võimu peadirektori üle kõige enam

põhikiri, mis oli välja töötatud ajal, kui ETVd juhtis veel Hagi Šein. “Kui te võtate ette ETV põhikirja, siis te näete, et kuni 1999. aasta juulini sai äraütlelev otsus juhatuses sündida ainult siis, kui peadirektor oli sellega nõus,” sõnas Kangro.

Juhatuse liikmete sõnaõigust kärpinud apsu põhikirjas parandas ringhäälingunõukogu mullu juulis tehtud muudatuste käigus.

200 000 krooni oli piir

Kangro sõnul kärbiti samaaegselt ka telejaama peadirektori senist suurt voli sõlmida ETVst raha välja viivaid lepinguid. Piir pandi 200 000 kroonile, mida ületavate lepingusummade korral pidi peadirektor saama lepingule juhatuse nõusoleku.

Kangro sõnul pöördusid juhatuse liikmed küll korduvalt ringhäälingunõukogu poole, kuid nõukogu liikmed ei olnud tema hinnangul valmis stsenaariumiks, mis tänaseks päevaks on ETV-d tabanud.

Nõukogul polnud pilti

“Ilmselt olid nad oma eelneva kogemuse põhjal harjunud maheda ning üsna turvalise tööstiiliga, mis oleks võinud minna ka edasi, kui 1997. aastal oleks Lepa asemel peadirektoriks asunud keegi teine,” lausus Kangro.

Ringhäälingunõukogu liikme Andres Herkeli hinnangul oluks ülim aeg Lepa valele juhtimisstiilile piir panna 1998. aasta sügisel, kui esmakordselt jõudis nendeni signaal, et ETV eelarves tekib kahjum. “Puu-dujäägi suurust ei osanud nõukogu ette aimata ja läbi näha enne, kui mullu suvel saabusid auditeerimistulemused,” lisis Herkel. “Aruanne ETV finantsmajanduslikust seisukorrast jõudis nõukogu liikmeteni üle ametisoleva peadirektori pea.”

Maaleht, 6. veebruar 2000

KRIISIOLUKORD PÄÄSTAB ETV

Hagi Šein

Igal rahval peab olema televisioon, mida vaadates võiks ta näha oma nägu. See peab olema selline paik, kus saaks tõtt rääkida, kuhu vaadates saaks rahvas oma häid, aga ka halbu külgi näha. See peab olema allikas, millest tulevat sõnumit võiks uskuda ja usaldada, kus kõneldakse olulistest asjadest ning kus oma meel ja keel võõramaisest üle käib. Kus saadakse iseendast teadlikuks. Mis aitab meelt lahutada ja meelt ülendada, kui selleks tarvidus on. Mille äärde saaks kokku tulla, sest selleks et rahvas olla, peab aeg-ajalt kokku tulema.

On vaja televisiooni, mida peetakse omaks, sest see hoiab oma maa kultuuri ja mälu. On vaja paika,

mis on ühel ajal kool ja kirik, kohus ja kõrts, staadion ja tsirkus, rahva-, teatri- ja ooperimaja. Oluline kõigile ja igatühele — see ongi rahvaringhäälingu ehk avaliku ringhäälingu mudel.

Ideaalne võiks Eesti Televisioon olla just selline ühistelevisioon. Õigupoolest on ta seaduse järgi niisugusena mõeldudki, seepärast ETV-d avalikuks ja õiguslikuks nimetataksegi. Iseasi, et tegelikkuses niisuguse televisiooni tegemine paaril viimasel aastal väga kiiva kisub. Kohe nii kiiva, et mõned kipuvad arvama, et seda asja enam sirgeks ei saagi.

Kahe aastaga 50 miljoniga kahjumisse põrutada on kunst omaette ja seda ei räägi sirgeks ei halbade ilma-, poliitiliste ega majandusoludega. Puha oma lollus kõik. Lolluse eest peaks ju ikkagi keegi vastutama, aga näha on, et vastutada tahtjaid pole just palju.

Üht asjaolu tuleks telemaailmas toimuva mõistmiseks kindlasti rõhutada. Televisioon on kallis ja Eesti väike. Televisioon on muutunud majandusharuks, kus käib kõva ja halastamatu konkurents. Nagu igas äris, võetakse ka meediaäris riske, püütakse auditooriumiedu saavutada ka majandusliku ohu piiril, toetatakse omasid ja mängitakse konkurente auti.

Selles karmis mängus tuleb veel hiljuti Eesti telemaailma suveräänsel liidril ETV-l tunnustada oma tõsist ebaõnnestumist. ETV juhid ei mänginud oma partiid välja, poliitikud ei märganud ohte ega mõistnud luua tingimusi, et valdkond tervikuna saanuks tasakaalustatult areneda. ETV kurnas end nii põhjalikult ära, et kriis on tänase olukorra tõsiduse kirjeldamiseks veel pehme sõna. Häda on just nii tõsine, et ilma Riigikogu, valitsuse, ajakirjanduse ning rahva mõistmise ja toeta sellest naljalt välja ei tule.

Selle häda kallal ei peaks tänitama ega seaduseparagrahvide puudulikkust lõpmatus narrimängus ära kasutama. Selge, et nii dirigenti kui kontsertmeisterid peab vahetama, loomulikult tuleb noodikirjutajatel ka uus noot ja partituur kirjutada.

Ent kriis ei ole jäägitult halb. ETV puhul on asjaosalised just tänu kriisiolukorrale hakanud aru saama, mis nendest sõltub ja mida selleks tegema peaks, et Eestis oleks hea televisioon.

Toompeal on mõned vajalikud sammud juba astunud. ETV kriis sundis koalitsiooninõukogu esmakordselt arutama tõsiselt ringhäälingupoliitikat. Riigikogu liikmetest töörühm esitas ringhäälinguseaduse paranduse, mis laiendab Ringhäälingunõukogu vastutuspäire ja võimaldab uuendada ETV juhtimisorganeid. Kultuuriministeerium on lubanud ergutada ringhäälingupoliitika väljatöötamist ja plaanib sellealast konverentsi aprillis.

Algab järjekordne uute ringhäälinguseaduste viimistlemine ja Riigikogule esitamise ring. Kultuuriministeeriumi koduleheküljel on avatud foorum avaliku arvamuse ja nõuannete kogumiseks avaliku ringhäälingu arendamise küsimustes. Valitsus peab lähiajal võtma seisukoha, kuidas ETV pankrotipiirilt ära tuua. ETV juhatus on koostanud kriisieelarve ja püüab leida lahendusi programmi tootmise jätkamiseks.

Olukord on hull, ent mitte lootusetu. Haige on muidugi väga haige, asi saab loomulikult veel hullemaks minna, aga saab ka paranema hakata. Praegu on kõige olulisem stabiilsuse saavutamine. Selleks peaks poliitilist tahet jätkuma, sest need, kes on huvitatud ETV lakkamisest, on vähemuses.

Ohukell lõi juba aasta tagasi ja allamäge veerev vanker oleks tulnud juba siis peatada, suurem osa nüüdseks kulutatud olematust rahast ja ETV töötajate närvirakkudest jäänuks alles. Aga oli vaja veel tugevamat põrutust, et võiks alata uue ETV, sellise televisiooni sünd, mida me kõik vajame ja mis meile endiselt oluline on.

Ettekanne koalitsiooninõukogu istungil 21. veebruaril 2000

KUIDAS VASTATA SIIM KALLASELE?

Hagi Šein

Käesoleva ettekande aluseks on rahandusminister Siim Kallase *Eesti Päevalehes* 18. jaanuaril 2000. ilmunud artiklis “Eesti Televisioon ja tema raha” püstitatud küsimused (vt. lk. 257).

1. Siim Kallas: “Milleks ja kui palju on ETV-l riigilt raha vaja on? Kas 100 miljonit on palju või vähe? Kes peaks olema pädev sellistele proosalisele küsimustele vastamiseks?”

Lähtugem esialgu parema puudusel rusikareeglist — TV1 tehakse 45, Kanal 2 60 ja TV3 70 miljoni krooni eest aastas. Ka siis, kui kaks suvalist kanalit kokku panna, ei anna nende programmi struktuur, saadete tase ja kaetavate sotsiaalsete ja kultuurifunktsioonide hulk, arhiivid kaasa arvatud, välja ETV taset.

On palju institutsioone ja subjekte, kes peaksid olema pädevad vastama raha ja paljudelegi teistele avalikku ringhäälingut puudutavatele proosalistele, aga süvenemist nõudvatele küsimustele:

- Avalike ringhäälingu jaamade juhatused;

- Ringhäälingunõukogu;
- Kultuuriministeerium;
- Riigikogu kultuurikomisjon;
- sõltumatud meediaekspertid;
- EBU ja teiste Euroopa riikide meediaspetsialistid-konsultandid.

Kõik need institutsioonid on meil olemas. Mida pole, on küsimuste korrektne püstitus, analüüs ja järjepidev konstruktiivne tahe nii avaliku kui ka kogu ringhäälingusektori olemuse ja tegevuse kohta adekvaatset teavet koguda, seda analüüsida, üldistada ja sellest korrektseid järeldusi teha ning tegevuskava kujundada.

Ettepanek. Panna uuele, võimalikult professionaalsele ja teotahtelisele ringhäälingunõukogule ja Riigikogu kultuurikomisjonile selge vastutus avaliku ringhäälingu arengu eest Eestis, muu hulgas olukorra adekvaatse kirjeldamise, tegevuse järelevalve ja riigi ees pädeva ja regulaarse esindamise eest.

2. Siim Kallas: “Mis on see avalik hüve, mida ühiskonnale maksumaksja raha eest annab avalik-õiguslik ETV ja Eesti Raadio?”

- kas on see tundide arv, mida nad eetrisse lasevad?
- kas on ükskõik, mida need tunnid sisaldavad?
- kas on olemas mingid kvaliteedinõuded?
- kas nende asutuste ETV ja ER olemasolu ise on mingi hüve?
- kas me ostame nende asutuste olemasolu või mingit funktsiooni?”

See hüve, mida me ideaalis ostame, on garantii, mida avalik-õiguslik ringhääling annab riigile ja selle elanikkonnale, et talle seadusega pandud avaliku ringhäälinguteenuse osutamise kohustus täidetakse. Avalikku ringhäälingut saab defineerida kui ühiskondlikku kohustust, avalik-õiguslik ringhääling on seadusega kehtestatud programmalaste kohustuste süsteem. Need kohustused seisnevad:

- objektiivse, erapooletu ja tasakaalustatud info edastamises;
- arvamuste paljususe vahendamises olulistest sotsiaal-poliitilistest küsimustest avaliku demokraatliku arutelu toimumiseks ühiskonnas;
- mitmekesise programmi tootmises kõigi ühiskonnagruppide vajaduste rahuldamiseks, minoriteetid kaasa arvatud;
- kvaliteetse, valdavalt omakeelse ja omakultuurse info-, haridus-, kultuuri- ja meelelahutusprogrammi tootmises.

Rõhutan seejures erinevaid aspekte — majanduslikku, poliitilist, õiguslikku.

Majanduslikult lihtsalt pole teist institutsiooni, subjekti ja struktuuri, kellele panna seadusega sellised mahukad ja riigile olulised kohustused. Eraringhäälingut kui turusubjekti ei saa sellises mahus ja ulatuses kohustada, vabalt neid kohustusi täitvad teleprogrammid turul ei kujune, neid pole meediamaajadusloogikast tulenevalt võimelised kandma ka rikkad erakanalid ja viimaseid ei saa ega pea selleks sundima. Avalik ringhääling täidab kohustust, mille riik on enesele võtnud elanikkonna ees, turul toimiv eraringhääling peab majanduslikult toime tulema tarbijaskonda arvestades. Kodanikkonna ja tarbijaskonna huvid on erinevad asjad ja programmitulemus on nende kahe orientatsiooni puhul sootuks erinev. Selles veendumiseks ei ole vaja eksperimente korraldada. Eraringhääling optimeerub turureeglite, mitte sotsiaalsete ja kultuurifunktsioonide järgi.

Poliitiline aspekt — Eesti ei peaks kandidaatriigina olema esimene EL liikmeks pürgiv riik, kus avalik ringhääling kaotatakse. See samm oleks vastuolus EL ja EN deklareeritud meediapoliitiliste põhimõtetega ja dokumentidega, millega Eesti on liitunud. Võib juhtuda, et infoühiskonna arenedes tekivad avaliku infoteenuse tagamiseks uued võimalused ja mudelid — selleni peab aga veel jõudma.

Strateegiline aspekt — teleringhääling, eriti selle avalik-õiguslik komponent on selge demokraatia ja

kultuuri instrument. Anda see instrument kolmele või enamale võõramaisele firmale ja püüda neile peale sundida meie riigile olulisi programmalaseid kohustusi on riskantne. Äri on äri, ka meediaäri.

Ettepanek. Tuleks saavutada poliitiline kokkulepe, mis põhineb jaatusel — koalitsioon kinnitab, et lähema kümnendi jooksul kuulub Eesti ringhäälingumudelisse telekanal, mis lähtub riigi poolt seadusega pandud avaliku ringhäälingu kohustuste täitmisest.

3. Siim Kallas: “Kõige tähtsam küsimus — mida teevad avalik-õiguslikud raadio- ja teleasutused teisiti kui eraõiguslikud? Miks ei saa riik toimida ilma riiklike elektroonilise meedia ettevõteteta?” Ja Kallas lisab, et talle pole keegi suutnud seda selgeks teha ja seetõttu peab Reformierakond avaliku hüve loomist võimalikuks ka siis, kui raadio ja televisioon on erakätes.

Olulisemale sellest küsimusest olen ma eelnevas põhimõtteliselt vastanud. Loomulikult annab reaalse ringhäälingupraktika Eestis põhjust neis erinevustes kahelda, kuigi süsteemne programmianalüüs näitab olulisi erinevusi. Igal juhul on võimalik ETV programm ka tegelikkuses vastavusse viia seaduses deklareeritud ülesannetega. See on reaalse meediapoliitika ja avaliku ringhäälingu juhtimise küsimus. Praegu on tähtsam lihtsalt muu.

- **ETV praegune superkahjum** (35–38 miljonit krooni), pankrotilähedane seis rahavoogudes (16–21 miljonit krooni) ja muidu nutune seis **ei tulene avaliku ringhäälingu olemusest** ega objektiivsetest asjaoludest. Praeguse seisul on kaks põhjust. **Esiteks**, see on “saavutatud” puhtsubjektiivsete ponnistustega, ETV endise juhi rumalate, vastutustundetute ja valede otsuste tõttu, mida ei suudetud õigel ajal pidurdada. Ühe ebaõnnestunud juhi tõttu pole veel mingit põhjust ETV-d allavett lasta. Toomas Lepp püüdis ühe aastaga toota kahe aasta saated — tulemuseks sai ta lahti rahast, vaatajatest, ETV mainest ja lõpuks ka oma ametikohast. 17-miljoniline kahjum oli juba 1998. aastal, juba siis tulnuks see rong maha pidurdada. **Teiseks, ETV rahalised raskused on oma enamuses tingitud aastate jooksul kujunenud tehnilise arengu alafinantseerimisest. ETV tehniline areng, enamik vältimatutest investeeringutest ja tehnikahangetest tehti viimastel aastatel riiklike vahendite puudumisel peamiselt laenu abil. Nüüd on käes aeg laenu maksta.**

- **ETV on kriisis, aga mitte eksistentsiaalses kriisis.** Eesti riigil ja Eesti riigis jätkub raha nõuete kohase avaliku ringhäälinguprogrammi tegemiseks. Rahulikult mõeldes ja kaalutledes on võimalik leida tegevust ja arengut tagav finantseerimisskeem. See on jõukohane ülesanne. Oluline on olukord stabiliseerida, ringhäälingunõukogu koosseis uuendada ja selle funktsioonid täpsustada, uus ETV juhatus ja juht ametisse nimetada ja tööle hakata.

Ettepanek. Teha jõupingutusi, et ETV olukord finantsiliselt stabiliseerida ja kehtestada stabiilne, sõltumatu,

ETV tegevust ja arengut soodustav ning kogu TV-sektorit tasakaalustav finantseerimismudel.

4. Siim Kallas: “Kas oleks otstarbekas sõlmida leping riigi ja avalik-õigusliku ringhäälingu vahel?”

Kallas paneb ette, et tuleks välja töötada ja sõlmida riigi ja avalik-õigusliku asutuse leping, mis võimalikult üksikasjaliselt sätestab poolte kohustused ja vastab järgmistele küsimustele:

- milline on avaliku ringhäälingu poolt pakutav hüve;
- milline on rahastamine riigieelarvest;
- milline on programmi maht, mida rahastatakse eelarvest;
- millist programmiosa rahastatakse muudest rahallikatest, sealhulgas reklaamituludest;
- kas programmi maht ja seega eraldatav raha on igal aasta ühesugune või võib mõlemaid rahapappusel koomale tõmmata;
- millised on saadete tegijate sõltumatuse tagatised.

Vaatame ajas tagasi, et öelda — pole midagi uut siin päikese all.

- 1995: Peaministri ettekanne “Olukorrast riigis” — riikliku finantseerimisega peab kaasas käima selge riiklik tellimus avalik-õiguslikule ringhäälingule.
- 1996: Kirjutasin avaliku ringhäälingu “Rohelise raamatu”, mille põhjal tollane Riigikogu kultuurikomisjoni esimees Tõnis Lukas ja kultuuriminister Jaak Allik algatasid diskussiooni. “Rohelises raamatus” oli muu hulgas esitatud ja läbi töötatud idee riiklikust tellimusest ja lepingust riigiga. Seda, milleks raamat mõeldud oli — avalikuks diskussiooniks riigi ringhäälingupoliitika väljatö-

tamiseks — ei toimunud, teatud huvigruppide toel lasti see see võimalus mööda, et mitte öelda põhja.

- 1998: parlamenti jõudis ringhäälinguseaduse eelnõu projekt 917 SE I — §-s 38–40 sätestati riigi ringhäälingutellimus (informatsioonitellimus, kultuuri-, haridus-, teadus- ja spordi-, arendus-, arhiivindustellimus). See eelnõu seaduseks ei saanud, nagu pole saanud seaduseks ka kõik järgnevad katsed ringhäälinguseadust muuta.

Niisiis, ETV praegune seis on osaliselt ka poliitikute ja riigiametnike tegemata töö loogiline tulemus. Me oleme raisanud viis aastat, aga poliitilised erakonnad, Riigikogu ega riik pole suutnud ringhäälingupoliitika väljatöötamisel reaalselt tulemust saavutada. Selle asemel on era- ja avaliku meedia tegelased lõpututes komisjonides teinud arvutuid ja jätkuvalt ebaõnnestunud katseid iseenele seadust kirjutada. Tulemuseks on olukord, milles praegu oleme — me esitame enesele ikka ja jälle küsimusi, mida esitasime juba 1995 ja 1996 aastal. **Sellest olukorrast tuleb võimalikult kiiresti välja tulla.**

Ettepanek

1. Muuta kiiresti ringhäälinguseadust, et valida uus ringhäälingunõukogu, seejärel ka uus peadirektor ning kehtestada seadusega peadirektori ja juhatuse pädevus, nagu sätestab TSÜS. Seadus eelnõu on koalitsiooni töögrupil praktiliselt valmis ja selle võib juba homme anda Riigikogu menetlusse.
2. Riigikogu kultuurikomisjoni juhtimisel töötada välja Eesti riigi ringhäälingupoliitika põhimõtted veel sellel aastal, püüda saavutada nende konsensuslik aktsepteerimine poliitiliste erakondade poolt või vähemalt koalitsioonis ja esitada Riigikogule selle kontseptsiooni alusel eelnõu ringhäälinguseaduse põhjalikuma muutmise kohta.

Postimees, 3. märts 2000

RINGHÄÄLINGU ISEÄRALIK VABADUS

Massimeedia tase pole tabu, mida arutada ja arvustada ei tohi

Hagi Šein

Näib, et ikka veel ei jätku neljandal võimul tolerantsi ja sisemist tasakaalu, kui poliitikud kirjutajate, kõnelejate ja pildinäitajate kohta midagi kriitilist ütlevad. Meediamehed panevad seljad sedamaid kokku, kaurid laetakse ajakirjandusvabaduse karmide kuulidega ja demokraatia ohustajate tõrjumiseks tehakse nii kõva hoiatuspauk, et viimased kärmelt vabandades taganevad. Minister Looduse juhtum on iseloomulik.

Riigimees püüdis öelda, et ETV ja ER peaksid oma tegevuses rohkem silmas pidama meie riigi ühishuvisid. Kohe sai selgeks, et ministrist on ennekuulmatu, kui mitte lubamatu ETV ja ER-i kohta midagi öelda. Võimalik-et-direktor Lepp ähvardas kohe EBU-ga ja soovitas Loodusel tagasi astuda. Loodus seletas seepeale vabandades, et teda mõisteti valesti, et ta pole

ettekirjutaja ega tsensor ega sõnavabaduse surmaja, aga muidugi on ta süüdi, “sest süüdi on alati see pool, keda valesti mõistetakse”. Ka seekordne ajakirjanduse ja poliitikute omavaheline naging jäi traditsioonide raamidesse. Ka seekordses poleemikas jäi midagi olulist ütlemata.

Tasemenõue

Esiteks jäi ütlemata, et me kobame Eestis ringhäälingupoliitikas ikka veel ringi kui pimedad kassipojad. Riigi ja avaliku meedia vahekorid ei piirdu teise totaalse vabadusega esimesest. Teiseks jäi selgelt ütlemata, et tõepoolest eksisteerivad riiklikud, kogu rah-

vuse huvid, mis kuuluvad meie rahvaks olemise juurde ja millega tegelemine ongi avaliku ringhäälingu asi. Kolmandaks jäi rõhutamata, et ajakirjanduse, televisiooni ning raadio vabadus ja tase pole tabu, mida arutada ja arvustada ei tohi.

Proovime mõned asjad selgeks saada. Demokraatlik ajakirjandus peab olema vaba selleks, et väljendada erinevate ühiskonnagruppide seisukohti ühiskonnaelu olulistes küsimustes. Mis tahes tsensuur, mis tähendab ilmumiseelseid ettekirjutusi, on vabas riigis mõeldamatu. Samas ei toimi end kvaliteetseks pidav väljaanne ilma sisemise toimetuskontrollita, vähemasti selgelt seatud tasemenõueteta.

Nagu igasugune vabadus on ka ajakirjandusvabadus piiratud, avalik-õigusliku ringhäälingu vabadus on aga piiratud hoopis isemoodi. ETV ega ER-i programmivabadus pole nende ainupädevuses. See ei kuulu tingimusteta ei ETV peadirektorile, juhatusele, teletöötajatele ega isegi mitte ringhäälingunõukogule. Avaliku ringhäälingu vabadus põhineb ühiskondlikul kokkuleppel ja seisneb kohustuses täita seadusega kehtestatud programminõudeid. ETV ja ER on ennekõike vabad täitma oma kohustusi.

Need kohustused sisaldavad ajakirjandusvabaduse põhimõtteid ja seisnevad lühidalt järgmises: 1) objektiivse, erapooletu ja tasakaalustatud info edastamine, 2) arvamuste paljususe vahendamine olulistes sotsiaalpoliitilistes küsimustes avatud demokraatliku arutelu toimimiseks ühiskonnas, 3) mitmekesise programmi tootmine kõigi ühiskonnagruppide (ka vähemuste) vajaduste rahuldamiseks, 4) kvaliteetse, valdavalt omakeelse ja omakultuurse info-, haridus-, kultuuri- ja meelelahutusprogrammi tootmine ja hankimine. Sotsiaalsus, haridus- ja kultuurikesksus on seejuures olemuslikud.

Nimetatud nõuded on sisuliselt kirjas ka kehtivas ringhäälinguseaduses. Seadust peavad ETV ja ER täitma. Kedagi ei pea takistama avaldamast kahtlust või kriitikat juhul, kui talle tundub, et neid kohustusi täidetakse ebapiisavalt või halvasti. Selles mõttes ei öelnud Loodus midagi otseselt ajakirjandusvabadusjumala-vastast. Küsida ja nõuda saab nii ETV-lt, ER-ilt kui ka ringhäälingunõukogult. Eriti just viimaselt.

Kohustused ennekõike

Olen siiski sageli kuulnud ringhäälingunõukogu juhte väitmas, et neil ei ole mingit õigust sekkuda ETV

programmi. Ega olegi, kui silmas pidada tsensori rolli või saadete sisu ettekirjutamist. Ent nõukogu on ainus organ, kes on seatud teostama järelevalvet selle üle, et ETV-le ja ER-ile seadusega kehtestatud programminõudeid täidetakse. Kui seda ei tehta, on nõukogu oma rollist ja avaliku ringhäälingu vabadusest valesti aru saanud. Olgem täpsed — kui keegi tahab avaliku ringhäälingu vabadust ja vastutust täpsustada, saab ta seda teha vaid avaliku ringhäälingu kohustuste muutmiseks seadusemuudatuse ettepanekut tehes. Kui ringhäälingunõukogu teeb ETV-le ettekirjutuse seadusekohast programmi teha, on see nõukogu põhi-kohustuse täitmine. Siit tuleneb ka ringhäälingupoliitiliste otsuste tähtsus, mida Riigikogu teeb.

ETV ja ER-i vabadusega seostub veel üks aspekt. Ikka ja jälle on poleemiliselt küsitud — mis hüve see on, mida ETV ja ER nii kalli raha eest maksumaksjale pakuvad? Kas on ükskõik, mida nende saated sisaldavad? Kas on olemas mingid kvaliteedinõuded? Kas me ostame nende asutuste saatemahtu, nende olemasolu või mingit funktsiooni?

Vastus tuleneb juba öeldust — see hüve, mida me ETV-lt ja ER-ilt ideaalis ostame, on kindlustunne, mida avalik ringhääling riigile ja selle elanikkonnale annab, et seadusega kehtestatud avaliku ringhäälinguteenuse kohustus täidetakse. Sellest tulenebki avaliku ringhäälingu toimetisvabaduse erilisus erameediaga võrreldes.

Niisiis olen väitnud, et avalik ringhääling on samas nii vaba kui kohustatud ringhääling ja et oma ülimat vabadust peavad ETV ja ER kasutama oma ülimate kohustuste täitmiseks ennekõike oma maa, eesti kultuuri ja eesti rahva ees. Pole teab kui suur patt, kui mõnel inimesel, kas või ministril, tuleb ette seda kord jälle meelde tuletada.

Põhimõtteid realiseeritakse praktikas. Seepärast pakun lugejale üht teemakohast mõttemängu. Kujutlege end AK peatoimetajana. Teile helistab minister, kes teatab, et ta soovib õhtuses saates kolm minutit olulisel teemal esineda. Teil on valida viie võimaluse vahel: a) te lasete tal seda teha, b) te lasete tal seda teha, ent annate seejärel eestriisse ka opositsiooni arvamuse, c) te keeldute, d) te keeldute ja avaldate AKs teate selle kohta, et minister helistas ja nõudis AK-s esinemist; e) te valite ühe neljast eelnevast võimalusest ja teete oma alluvatele tõsise peapesu, et nad ise ära ei tabanud, et ministril oli midagi olulist öelda. Teie valik peegeldab teie arusaama avaliku ringhäälingu vabaduse küsimuses.

Postimees, 27. märts 2000

LÕPETAME AVALIK-ÕIGUSLIKU SEGADUSE

Avalik-õiguslik meedia peab jääma, kuid aitaks ühest TV- ja ühest raadiokanalist

Robert Lepikson, Võru maavanem

Olen pikka aega jälginud dueti Lepp & ringhäälingunõukogu esitatud menuseriaali “Võta üks ja viska teist”. Täna olen jõudnud järeldusele, et tegu on haleda plagiaadiga eesti kirjandusklassikast, kus on värvikalt kirjeldatud koeraraie pildumist üle plangu ja peategelasteks on kuulnud isemõtleja Tatikas ning luuletaja Vesipruul. Pikemalt ei tahaks peatuda ei küündimatul ringhäälingunõukogul ega naiivsel peadirektoril, kelle tobedaima väite kohaselt kulutas ta eelarve järgi, mis aga ei laekunud plaanitud mahus. Nii lapsik jutt ei ole paslik isegi lapsele, kes mamma-papa poolt paika pandud mobiiltelefoniarve on lõhki ajanud. Ringhäälingunõukogu aga on selles loos sama palju süüdi kui Toomas Lepp.

ETV põhjakõrbemine oli protsess, mis toimus nende silme all ja vastutusel. Kümneid miljoneid ülekulu põhjustanud tegevus ei saanud olla neile teadmata, seda loomulikult juhul, kui nad oma nõukogu liikme kohuseid täitsid. Hea poliitiku või kuulsu luuletaja renomee ei ole argument juhiomaduste määramisel.

Kas poleks siiski õigem endale selgeks teha, mis toimub tele- ja raadiomajas ja mida üks väike riik endale avalik-õiguslike meediakanalite näol lubada suudab. Olen arvamusel, et kogu meie avalik-õiguslik ringhääling vajab põhjalikku ümberkorraldamist. Ei teeks paha teha endale selgeks, mis vahe on avalik-õiguslikul ja kommertsalusel põhineval meedial. Absoluutselt kõik kommertskanalid on asutatud raha teenimise eesmärgil, avalik-õiguslik ringhääling aga ei ole seda teps mitte. Sea- ja söögikartul on küll mõlemad kartulid, kuid söögikõlblikku putru neid kokku segades ei saa.

Ma tahan selle jutuga nentida tõsiasja, et riigi rahakotil õilmitseval nn avalik-õiguslikku teenust pakkuval ringhäälingul pole asja reklaamimaailma — ja seda nii reklaamiaja müümise kui ka kõikvõimalike saadete sponsorite näol. Seda lihtsal põhjusel, et esiteks ei sobi demokraatia ja turumajanduse tingimustes riigil tekitada kõlvatut konkurentsi ja teiseks ei

saa avalik-õiguslik ringhääling põhimõtteliselt konkureerida kommertsprogrammide sisuga. Kui kommertskanalid võitlevad vaatajate pärast, püüdes olla neile meelepärased, siis maksumaksja raha peaks kulutama hoopis teistel eesmärkidel.

Avalik-õiguslik meedia peab jääma, kuid aitaks ühest TV- ja ühest raadiokanalist. Kogu ülalpidamine peaks tulema riigieelarvest. Sponsorite ja reklaamandjate mängumaaks jäägu kommertskanalid. Võitlus vaatajate pärast on vajalik, kuid konkureerida ei ole vaja seebikate ja “Reisile sinuga” või muude labaste saadetega. Miks näiteks ei võiks avalik-õiguslik meedia toota parimaid uudistesaadeteid, probleemsaadeteid, tuua vaatajani teavet ja probleeme tasakaalustatult kõigest eluvaldkondadest?

Pea täiesti valeks ETV seisukohta, et vaatajad tahavad näha seda, teist ja kolmandat, ja nad peavad seda saama. Asi on risti vastupidi. ETV peaks harima ja kujundama vaatajaskonda, mitte aga maksumaksja raha eest edastama kõrge vaadatavuse tagamiseks odavat rämps. Mõnest Euroopa riigist tuleb sisse tuua programmirektor ja mõned toimetajad, kes ei pea etendama tsensori rolli, vaid teeksid Leppadele, Kangrotele jt selgeks, mis asi on avalik-õiguslik TV, kust kulgeb hea maitse rajajoon.

Olen arvamusel, et meie avalik-õigusliku meedia uus juht ei tohiks omada raadio- ja televisioonikogemusi. Vaja on kindla käega majandusmeest, kellele ei valmista raskusi öelda ei, kes oskab raha lugeda, suudab stambivabalt mõelda ja otsustavalt tegutseda. Ilmselt on välismaist abi vaja ka kogu tänase ETV kinnisvara ja tehnilise baasi hindamiseks, eesmärgiga terad sõkaldest eraldada ning panna paika vahendid, mis ETV-le tööks vajalikud on.

Kui uus ringhäälingunõukogu kujuneb sama võimetuks nagu ta eelkäija, on ainus mõistlik tegu pöörduda erastamise kui universaalse riikliku jama lõpetamise ainuvõimalikule teele. Optimistina loodan, et kõik pole siiski veel kadunud ja tõsiasja, et kevadel lähevad ka vanad luuad lehte, kehtib ka ETV kohta.

Sirp, 31. märts 2000

AVALIK JA ÕIGUSLIK

Mihkel Mut

Õiguslik järjepidevus on kindlasti positiivne. Avalik naine on ilmselt negatiivne. Kas avalik-õiguslik on sel juhul positiivne või negatiivne? Kui igas viimases kui

kõrtsis Mehikoormast Tallinnani mängida ainult Bachi, siis pole rahval teist valikut ning ta harjuks sellega ära. See on hea maitse diktatuur. Aga see on

diktatuur. Robert Lepikson ütles 27. märtsi Postimehes, et avalik-õiguslik televisioon peab olema ainult riigi poolt rahastatud: “Peaaegu täiesti valeks ETV seisukohta, et vaatajad tahavad näha seda, teist ja kolmandat, ja nad peavad seda saama. Asi on risti vastupidi. ETV peaks harima ja kujundama vaatajakonda, mitte aga maksimaksja raha eest edastama kõrge vaadatavuse tagamiseks odavat rämpsust.”

See on mulle sümboolselt maksimalistlik seisukoht. Ka Sirp ilmub 80 protsendi ulatuses maksimaksja raha eest, nii et ta ei pea kõrge loetavuse tagamiseks edastama rämpsust, vaid saab tegelda kunstilise kultuuriga. Aga Sirp on nädalaleht. Isegi kvaliteetse päevalehe käivitamine läheks väga kalliks. Rääkimata peamiselt originaalsetest edastavast TVst. Mis aga peamine: ma ei näe isegi unes, et Sirp või Looming oleksid kogu rahva peamine või isegi ainus infoallikas. See harimise-edendamise jutt on õige. Aga vabal maal ei ole võimalik hakata igal pool ainult “Bachi mängima”. Ja teiste hulgas konkureerides jääks säärane ülitark kanal vaatajaist ilma. Ta läheks liiga kaugele eest ära. Seepärast tuleks seal leida õige vahetõlg “targa” ja meelelahutusliku vahel. Eesti publik on rikutud, aga mitte üdini. Vastasel korral oleksid sopalehed päevalehed pankrotti ajanud. Inimestel on vajadus ka tõsisema teabe järele. Sellel on turgu. Mulle tundub, et avalik-õigusliku telekanali tõsidusnivoo saaks meie tingimustes olla umbes sama mis Postimehes ja Päevalehes. Ainult ... kui need lehed on eralehed, siis miks ei võiks kõnealune telekanal olla ikkagi erakanal? Osa põhjust on meediasse endasse kodeeritud. Vaatemängu lihtsalt on parem vaadata kui selle reportaaži lugeda. Ja mõtlemise resultate on parem lugeda kui vaadata. Nii et eri meediate vahel on ikkagi tööjaotus. Avalik-õiguslik telekanal on ses mõttes natuke hübriid.

Meenub lapsena loengust kuuldu, et televisioon on alati mõeldud keskmisest madalama haridusega inimestele, nii umbes kaheksaklassilisega (säärast inimest on kübeke ka professoris) ja neile põhiosa televisioonist orienteerubki. Igasuguses meedias toi-

mus kollanihe, triivimine kergluse suunas. Seda tingib vajadus publikut pidevalt kosida. Ülalmainitud põhjusel toimub see TVs suhteliselt kiiremini kui mujal. Seetõttu pole päevalehtedes tarvis spetsiaalset nõukogu, me usaldame ajakirjanike südametunnistust ja intelligentsust. Teisiti on TVga. Just sealset kollanihet ongi ilmselt kutsutud ohjama need nõukogusse kuuluvad sõltumatud eksperdid (kelle hulka siinkirjutaja ei kandideeri), kelle funktsiooni järele Rein Lang viimases TV Ekspressis küsib. See oleks sama, mis teatri kunstinõukogu, mis jälgib, et lausa rämpsust lavale ei lastaks. (Kunstinõukogud on taas vaikselt tekkinud, ju on nende järele vajadus.)

Pigem paneb mind hämmastama poliitikute kaasaamine niisugusesse süsteemi. Praegu on neist enamikul küll meediakogemus. Aga nad on välja käidud kui poliitikud. Kui see on organ, mis hakkab kontrollima, mitu minutit ühe või teise partei konkreetsetest prioriteetidest leiab saatapäeva jooksul kajastamist, on asi naeruväärne. Mida ja kuidas, seda võiksid ikkagi määrata tegijad ise, alates programmi peatoimetajast alla poole välja.

Ma mõistan, et võib tuua sada näidet, kuidas üks või teine teema omandab parteipoliitilise värvingu (kas näidata maaelu eurostuvana või “kuni su küla veel elavana ...”). Aga selle mõõtmine meenutaks ehtsat Glavliti aega. Tegelikult oleks vaja kahte nõukogu. Üks oleks nõukogu, nagu see on igasugusel ettevõttel, kus midagi toodetakse või liigutatakse. Selle kompetentsi jääksid majandus- ja rahaasjad. Teine oleks nn. kunstinõukogu, hea maitse jälgija. Avalik-õigusliku televisiooni puhul on ju esmatähtis selle kõige üldisem tase, mis väljendub suurtes ja väikestes detailides: alates rahvuskultuurilistest prioriteetidest kuni säärase naeru-*show* valikuni, mis ka Sirbi lugejat naerma ajab, ning spordikommentaaritorini, kes ei kasuta ülemäära parasiitkeelendeid. Too kunstinõukogu võikski jälgida, et neist nõuetest laias laastus kinni peetaks. Mehhanismide väljatöötamine, kes ja kuidas kedagi lahti laseb ja üldse sanktsioone rakendab, pole ju keeruline.